

PSİKOSOSYAL DESTEK
Psikoeğitim Programı

GÖÇ

İLKOKUL

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

İştirakçisi
KFW

unicef

PSİKOSOSYAL DESTEK
Psikoeğitim Programı

GÖÇ

İLKOKUL

Psikososyal Destek Psikoęitim Programı - İlkokul

GÖÇ

1. Baskı: Ankara, 2021

ISBN: 978-975-11-5922-9

Genel Yayın No: 7710

Yardımcı Kaynak Dizi Yayın No: 1718

Yayın Yönetmeni: Mehmet Nezir GÜL

Editör: Dr. Murat AĞAR • Ebubekir AYDIN

Yazarlar: Dr. Öğr. Üyesi Tansu MUTLU ÇAYKUŞ • Doç. Dr. Özlem TAGAY

Yayına Hazırlayanlar: Uzm. Psk. Dan. İsmail YILDIRIM • Uzm. Psk. Dan. Yalçın ÇINAR
Murat TANRIKOLOĞLU • Serap ERDEĞER

Tashih: Erdoğan MURATOĞLU • Uğur KERİMOĞLU

Baskı:

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Gazi Mesleki Eğitim Merkezi Matbaası

Adres: Emniyet Mahallesi, Abant 1 Caddesi, No:12, Yenimahalle/ANKARA

Tel:0312 212 62 18

Bu yayın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF'in finansal desteği ile hazırlanmıştır. Yayında beyan edilen görüşler kişilerin kendi sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF'in görüş ve politikalarını yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

GÖÇ.....	5
GÖÇ SONRASI TEPKİLER	7
RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER: PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK	7
GÖÇ TRAVMASI VE MÜDAHALELER	9
PSİKOEĞİTİM UYGULAMALARINDA UYGULAYICININ ÖNEMİ	12
PSİKOEĞİTİM PROGRAMI AMACI	12
PROGRAMIN UYGULANMASI	13
ETKİNLİKLER UYGULANIRKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR	14
ÖZEL EĞİTİM İHTİYACI OLAN ÖĞRENCİLER İÇİN EK BİLGİ VE UYARILAR.....	14
PROGRAMIN DEĞERLENDİRİLMESİ	15
GÖÇ PSİKOEĞİTİM PROGRAMI İLKOKUL	16
MODÜL 1	23
MODÜL 2	29
MODÜL 3	34
MODÜL 4	40
MODÜL 5	43
MODÜL 6	46
MODÜL 7	48
MODÜL 8	57
PSİKOEĞİTİM PROGRAMI GENEL DEĞERLENDİRME FORMU	60
KAYNAKLAR	61

GÖÇ

İnsan hakları ihlalleri, toplum düzeyinde şiddet, ekonomik sorunlar, kıtlık, savaş ve çatışmalar gibi etkenler bireyleri yaşadıkları yerden başka bir yere, kendi ülkelerinin sınırları içinde veya dışında yer değiştirmelerini zorunlu kılabilir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (UNHCR) (2020) göre 2019 yılı sonu itibariyle dünyada, 79,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan, 26 milyon mülteci, 45,7 milyon kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi ve 4,2 milyon sığınmacı bulunmaktadır. Aynı rapora göre göçmen nüfusunun büyük bir çoğunluğunu çocuklar ve ergenler oluşturmaktadır. Mevcut yaşam alanlarını terk edip dünyanın farklı bölgelerine yerleşen bireylere dair bu tablo Türkiye'deki tabloyla benzerlik göstermektedir. Suriye'den Türkiye'ye gelen ve geçici koruma statüsünde bulunan kişi sayısı 3.671.811'dir. Bahsi geçen bu sayının yaklaşık yarısını (1.740.373) 18 yaş altı bireyler oluşturmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2021).

Bireylerin çeşitli nedenlerle geçici veya kalıcı bir şekilde yaşadıkları bölgeden ayrılarak farklı bir yerleşim yerine gitmesi göç olarak tanımlanmaktadır (Bailey, 2008). Bu nedenler; eğitsel, siyasi, ekonomik, dinî, kültürel veya askerî nitelikte olabilir. Bireyler farklı bir yerde eğitim görmek istediği, çalışmak istediği veya savaş bölgesinde yaşamak istemediği için göç edebilmektedir. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere göç; bireylerin daha iyi bir hayata sahip olabilmek adına geçici veya kalıcı olarak farklı bir yere yerleşmesini içermektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanuna (YUKK) (2013, s.2) göre göç;

“Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göç”

olarak tanımlanmıştır. Bu noktada göçün farklı türlerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Göçlerin gerçekleştirilme nedenlerine, gerçekleştirilme biçimlerine, göçün yönüne göre göçleri farklı kategorilerde sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalardan ilki zorunlu ve gönüllü göçtür. Gönüllü göç, bireylerin yaşam standartlarını yükseltme, daha yüksek bir maaş alma gibi nedenlerle kendi istekleriyle doğup büyüdüğü topraklardan başka bir yere yerleşmeleridir. Zorunlu göç ise bireylerin yaşadığı topraklarda işkence görmeleri, ölüm tehlikesi altında olmaları gibi temelde hayati sorunlar yaşamaları nedeniyle mevcut yaşam alanlarını terk edip başka bir yere yerleşmeleridir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2014a). Bireyler yer değiştirme hareketlerini, yaşadıkları ülkenin farklı bir şehrine

yerleşerek veya yaşadıkları ülkeden farklı ülkeye giderek de gerçekleştirebilir. Bu da göçün iç ve dış göç olarak sınıflandırılmasına neden olmuştur. İç göç, bireylerin çeşitli nedenlerle içinde yaşadığı ülkenin sınırlarını aşmadan ülke içinde farklı bir şehre yerleşmelerini ifade etmektedir. Dış göç ise insanların yaşadığı ülkenin sınırlarını geçerek zorunlu veya gönüllü olarak başka bir ülkeye yerleşmelerini kapsamaktadır. YUKK'n (2013) da ifade edilen düzensiz göç ise farklı bir sınıflandırmanın başlığıdır. Düzenli ve düzensiz göç temelde göç alan ve göç veren ülkelerin bireylerin ülkeye giriş-çıkışlarına ve ülkede kalışlarına da izin verip vermemeleriyle ilgilidir. Eğer her iki ülke de bireylerin vatandaşı oldukları ülke dışındaki bir ülkeye girişlerine, çıkışlarına ve kalışlarına izin veriyorsa ve bu durum yasal yollarla gerçekleşiyorsa bu düzenli göçü ifade etmektedir. Tersini durum söz konusu ise düzensiz göç olarak düşünülmektedir (Adıgüzel, 2017).

Genel olarak yerleşim yerini değiştiren bireyleri tanımlamak için mülteci, sığınmacı ve göçmen gibi çeşitli sözcükler kullanılmakta, kullanılan bu sözcüklerin anlamları karıştırılabilmekte veya bu sözcükler birbiri yerine kullanılabilir. Göçmen sözcüğü daha iyi hayat standartlarına kavuşabilmek için bulunduğu ülkeden farklı bir ülkeye giden ve bu ülkeye yerleşen bireyler için kullanılmaktadır (AFAD, 2014b). Öte yandan mülteci sözcüğü yaşadığı ülkede savaş, iç karışıklık gibi nedenlerden dolayı baskı altında olduğunu hisseden, zulme uğramaktan korkan ve ülkesine geri dönemeyen bu nedenlerle farklı bir ülkeye yerleşen bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Başak, 2011). Dolayısıyla göçmen ve mülteciler arasındaki temel farklılık, göçün isteğe bağlı olarak gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Buradaki bir diğer farklılık ise bireylerin yaşadığı ülkede güvenlik sorunlarının olup olmamasıdır. Bu kavramlar arasındaki sığınmacı ifadesi ise mültecilerle benzer şekilde dinî, politik, siyasi gibi farklı nedenlerle kendi ülkesinden farklı bir ülkeye giden ama mültecilerden farklı olarak yeniden yerleştiği ülkede mültecilik verilmeyen kişileri tanımlamaktadır (İçişleri Bakanlığı İltica ve Göç Mevzuatı, 2005).

Bireylerin mevcut yaşam alanlarını terk edip başka bir yere yerleşme süreci sadece fiziksel olarak bir yer değiştirmeyi kapsamaz. Göç olgusunun hem göç eden bireyleri hem de göç eden bireylerin yerleştiği toplumlara psikolojik, sosyolojik, ekonomik vd. pek çok boyutta etkileyen bir yapısı bulunmaktadır. Her bir göç; doğup büyüdüğü toprakları terk eden bireyleri ve bireylerin yerleştiği toplumlara farklı düzeylerde etkileyebilmektedir. Toplum düzeyinde göçün toplumsal değerlerin değişmesi, istihdam edilme olanaklarının azalması, eğitim fırsatlarının eşit olmaması gibi çeşitli noktalarda kısa ve uzun vadeli etkileri bulunmaktadır. Göç yaşantısının toplumsal düzeyde etkileri olduğu gibi birey özelinde de göçü deneyimleyenlerin hayatı, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşamasına etkileri olabilmektedir. Bu nedenle göç bireyler için başlı başına zorlayıcı, stres yaratan bir durum olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bireyler bu zorlayıcı yaşantıyla birlikte yer değiştirme hareketi gerçekleştirilmeden önce veya sırasında göç deneyimini daha da zorlaştıracak çeşitli olaylarla (örn., ebeveyn kaybı, şiddet,

ekonomik güçlükler vb.) karşılaşılabilmektedir (Bronstein ve Montgomery, 2011). Göç kaynaklı can güvenliğini korumaya, barınmaya, fiziksel ihtiyaçları karşılamaya ilişkin yaşanan hayati sorunlar ve yeni bir kültüre uyum sağlayabilme, ilişkileri yeniden kurma gerekliliğiyle birlikte meydana gelen sosyal sorunlara bireylerin yaşadığı ruhsal sorunlar da eşlik etmektedir (Kirmayer vd., 2011). Uluslararası alan yazında göçmenlerin ruh sağlığıyla ilgili yapılan çalışmaların çoğu, göçmenlerin göç yaşamayan bireylerden daha fazla ruh sağlığı sorunu yaşadığını göstermektedir (Labys, Dreyer ve Burns, 2017). Bu nedenlerle de göç hem bireysel hem de toplum düzeyinde kısa ve uzun vadede etkileri olan karmaşık bir süreç olgu olarak ele alınmaktadır (Roizblatt ve Pilowsky, 1996).

Göç Sonrası Tepkiler

Doğup büyüdüğü toprakları terk edip farklı bir yere yerleşme süreci her gelişim döneminden bireyi farklı şekillerde etkileyebilmektedir. Göçten kaynaklanan hayati, sosyal ve psikolojik sorunlarla pek çok kişi baş etmek zorunda kalabilir. Göç sonrası meydana gelen bu sorunlarla baş etmek zorunda kalan ve bu sorunlar karşısında en fazla kırılgan olan grup okul çağı çocuklarıdır (Roxas, 2010). Göç travmasından sonra çocuklar ve ergenler hissizleşebilir, uyku sorunları (örn., kâbus görme, uykuya dalmakta güçlük, uzun saatler boyunca uyuma vd.) ve kişilerarası uyum problemleri yaşayabilirler (Kirmayer vd., 2011). Bu tür tepkilerin yanı sıra göçmen çocuk ve ergenlerde depresyon, kaygı bozuklukları veya travma sonrası stres bozukluğu yaygın olarak görülmektedir (Bronstein ve Montgomery, 2011; Straiton, Reneflot ve Diaz, 2016).

Risk ve koruyucu faktörler: Psikolojik sağlamlık

Göç eden çocukların ve ergenlerin sahip olduğu risk ve koruyucu faktörler göç sonrası gösterecekleri tepkilerin boyutlarını, süresini, yoğunluğunu ve sıklığını belirleyebilmektedir. Çocukların ve ergenlerin göç sırasında travmatik bir yaşantıya (örn., göç nedeniyle ebeveynlerden ayrılma, ebeveynlerden birini kaybetme, ayrımcılığa maruz kalma) sahip

olmaları, bu tür travmatik yaşantılara, işkence ve şiddet görüntülerine tanık olmaları, göç sonrası tepkilerinin yakın çevreleri tarafından anlaşılması, göç sonrası ekonomik durumlarının değişmesi, okulda akran zorbalığına maruz kalmaları, birden fazla yer değiştirmek zorunda kalmaları, yerleştikleri yerin dilinin ve kültürünün sahip olunandan daha farklı olması, ebeveynlerin yeniden yerleşme öncesinde boşanmış olması ve sosyal destek kaynaklarının kaybedilmesi risk faktörleri olarak ele alınabilir (Fazel ve Stein, 2002; Straiton, Reneflot ve Diaz, 2016). Bahsedilen bu faktörlerin göç eden bireylerin yaşadığı göçün travmatik bir olaya dönüşmesine, göç sonrası tepkilerinin yoğunluğunun ve sıklığının artmasına ve ikincil travmaların ortaya çıkmasına neden olan risk faktörleri olarak ele alınması mümkündür (Worden, 2018). Bu faktörler mevcut yaşam alanlarını terk edip farklı bir yere yerleşen bireylerin kırılganlıklarını arttırabilir ve bu da onların ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir. Koruyucu faktörler ise risk faktörlerinin aksine göçün meydana getirdiği olumsuz etkileri azaltan ve bireylerin göç sonrası ortaya çıkan güçlüklerle baş edebilme becerilerini geliştirmelerine olanak sunan bir yapıya sahiptir (Pearlman, Schwalbe ve Cloitre, 2010). Bu tanımdan yola çıkarak çocukların ve ergenlerin göç öncesi akademik başarılarının yüksek olması, aile işlevselliğinin yüksek olması, aile içi kuralların çocuğun katılımıyla gerçekleşmesi, göçün aileyle birlikte gerçekleşmesi, göç sonrası ebeveynlerin kısa sürede işe yerleşmeleri, okula uyum sağlanması ve aidiyet hissetmesi göç bağlamında ele alınabilecek koruyucu faktörler arasındadır (Wong ve Schweitzer, 2017).

Karmaşık bir olgu olan göç sonrası hem göç eden hem de göçü kabul eden toplumlarda yaşayan bireyler; fiziksel, davranışsal, duygusal ve bilişsel alanlarda farklı tepkiler gösterebilmektedir. Kendi ülkesinden bir başka ülkeye veya bulunduğu şehirden bir başka şehre göç eden bireyler, dil ve kültür konusunda yetersizlikleri nedeniyle sıklıkla iletişim problemleri yaşayabilmektedir. Göç etmiş öğrenciler; tanımadıkları bir kültürün parçası oldukları için okul ortamında kendilerini güvende hissetmeyebilir, yaşadıkları bu güvensizlik korku, öfke, üzüntü ve kaygı gibi duyguları deneyimlemelerine neden olabilir, öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla iletişim kurmakta güçlük çekebilir, iletişim kurmak isteseler bile konuşulan dili bilmedikleri için kendilerini ifade edemeyebilirler (Labys, Dreyer ve Burns, 2017; Uluocak, 2009). Bu gibi iletişim problemleri olanların özellikle arkadaşlık ilişkileri kurmalarını, eğitim olanaklarından yararlanmalarını, kişilerarası ilişkilerini sürdürmelerini, öğretmenlerinin sınıf içerisinde beklentilerini karşılamalarını ve okula uyum sağlamalarını güçleştirmektedir. Tüm bu zorluklar göçmen çocuk ve ergenlerin çaresizlik, umutsuzluk gibi duyguları deneyimlemelerine neden olmaktadır (Ellis vd., 2010). Sıklıkla görülen bu tepkilerin yanında okul çalışanlarının; fiziksel/psikosomatik, davranışsal, duygusal ve bilişsel alanlarda okul çağındaki bireylerde gözlemleyeceği tepkiler aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1. Okullarda Gözlemlenebilecek Tepkiler

Tepki Türü	Öğrencilerde Gözlemlenebilecek Tepkiler
Duygusal Tepkiler	Kaygı, endişe, korku, huzursuzluk, öfke, güvensizlik, çaresizlik, umutsuzluk, isteksizlik
Davranışsal Tepkiler	Zarar Verme; Gerileme (Regrese Olma); Aşırı hareketlilik; Sosyal geri çekilme; Gerçekçi olmayan hikâyeler anlatma veya resimler çizme; Travmatik olaylarla ilgili konuşma; Okul performansında düşüş; Sürekli tetikte olma; Okul kurallarına uymama ve okuldan kaçma
Bilişsel Tepkiler	Sürekli göçü düşünme veya göçü sürekli zihinde canlandırma; Dikkatte azalma ve odaklanmada güçlük; Kafa karışıklığı; Karar verememe; Okul içi sorumlulukları hatırlamada güçlük; Yönergeleri takip etmede sorunlar; Yeni konuları öğrenmede güçlük
Fiziksel/Somatik Tepkiler	Yeme sorunları; Karın ve baş ağrıları; Mide yanmaları; Uyku sorunları; Kontrolsüz kilo değişimi, Bağışıklık ve sindirim sistemi sorunları

*Tablo 1'de yer verilen unsurlar ilgili kaynaklardan (Bronstein ve Montgomery, 2011; Ellis vd., 2010; Labys, Dreyer ve Burns, 2017; Straiton, Reneflot ve Diaz, 2016; Uluocak, 2009) yararlanılarak oluşturulmuştur.

Göç Travması ve Müdahaleler

Okullar, çocukları ve ergenleri fiziksel, psikososyal, duygusal ve bilişsel gelişim alanlarında desteklemekte ve onların psikososyal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu yönüyle okullar, 4-18 yaş grubundaki bireylerin ruh ve beden sağlığı için güvenli bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır (Wong ve Schweitzer, 2017). Göç travması açısından bakıldığında ise okullar, göç deneyimi olan çocukların ve ergenlerin ilk tepkilerinin gözlemlenebildiği, psikososyal ihtiyaçların belirlenebildiği ve doğrudan müdahalelerin yapılabilirdiği destekleyici ve güçlendirici sosyal yapılar olarak görülmektedir (Fazel ve Stein, 2002; Wilkinson, 2002). Öte yandan okullar; yeniden yerleşme sürecinde olan öğrenciler için göç etmiş ve yerleşik grup arasında gerilimlerin yaşandığı, ayrımcılığa uğradıkları, dışlandıkları, etiketlendikleri ve yalnız hissettikleri engelleyici ortamlar da olabilmektedir (Suárez-Orozco, 2000). Göç travmasında okulların bu kadar ön

plana çıkmasının bir diğer sebebi de göç eden bireylerin yarısından fazlasının 18 yaşından küçük olmaları ve okula devam edememeleridir (UNHCR, 2019). Dilin ve kültürün bilinmemesinden kaynaklanan problemler; bu yaş grubundaki öğrencilerin eğitim olanaklarından tam anlamıyla yararlanamamalarına, arkadaşlarından soyutlanmalarına ve uyum problemleri yaşamalarına neden olmaktadır (Bozan ve Kaştan, 2018). Dolayısıyla okullar, göç kaynaklı sorunlar yaşayan öğrenciler için hem destekleyici hem de engelleyici bir role sahiptir. Bu nedenle okulların destekleyici yönünün güçlendirilmesi ve engelleyici rolünün en aza indirgenebilmesi bir başka deyişle, göç eden öğrencilerin göç kaynaklı sorunlarla baş edebilmesi için çeşitli müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır (Rousseau, Measham ve Nadeau, 2012).

Göç eden öğrencilere yönelik yapılacak müdahalelerin özellikle okullarda ihtiyaç duyuluyor olmasının temel sebeplerinden biri de çocukların ve ergenlerin zamanlarının büyük bir kısmını okullarda geçirmeleridir. Bu durum okul çalışanlarına göç veya göç sürecinde travmatik tepkiler gösteren öğrencileri doğrudan gözlemleyebilme olanağı sunmaktadır (Sullivan ve Simonson, 2016). Göç eden öğrencilere yönelik düzenlenen çalışmaların sadece müdahale edici değil aynı zamanda da önleyici niteliği de olmalıdır. Bu anlamda göçü kabul eden pek çok toplumda müdahale ve önleyici çalışmaların yapılabileceği en ideal ortamlar okullar olarak düşünülmektedir (Sullivan ve Simonson, 2016).

Göç eden toplumların bir parçası olan öğrencilere yönelik yapılacak önleyici ve müdahale edici çalışmaların içeriği, travmaya duyarlı okulların öğelerini barındıran bir başka deyişle, tüm okul çalışanlarının etkin bir şekilde sorumluluk almasını ve iş birliği yapmasını gerektiren ve öğrencilerin uyumunu arttırmayı hedefleyen bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Mevcut yaşam alanlarını terk edip farklı bir yere yerleşen öğrencilere yapılacak müdahalelerin önceliğinde öğrencilerin okuduğu okula uyumu, çevresindekilere sosyal uyumu ve içinde yaşadığı kültüre uyumu yer almaktadır (Hinton, Rivera, Hofmann, Barlow ve Otto, 2012; Sullivan ve Simonson, 2016). Göç eden öğrencilerin en önemli problemleri içinde yaşadıkları kültürü tanımamaları ve dili bilmemeleri yer aldığı için göç sonrası yapılacak müdahaleler öğrencilere kültürü tanıtmayı hedeflemelidir. Bu tür bir hedef öğrencilerin okula, çevreye ve kültüre uyum sağlamalarını kolaylaştıracaktır (Hinton vd., 2012). Bu öğrencilerin okula uyumlarının arttırılabilmesi için yapılacak müdahalelerde göç eden öğrencilere sosyal destek kaynaklarının fark ettirilmesi ve yeni sosyal ağlar oluşturmalarına yardımcı olunması gerekmektedir (Baker ve Jones, 2006; Sullivan ve Simonson, 2016). Göç eden öğrenciler, sosyal becerilerinin kazandırılmasıyla birlikte oluşturmaya başladıkları sosyal ağları genişletebilecek, bu ağlarda yer alan arkadaşlık ilişkilerini güçlendirebilecektir. Bu nedenle göç sonrası yapılacak müdahalelerin amaçlarından biri de sosyal becerilerin geliştirilmesidir (Ingleby ve Watters, 2002; Taylor ve Sidhu, 2012).

Öğrencilerin yaşadığı uyum problemlerinin üstesinden gelebilmesi, göç sonrası bu öğrencilere yönelik yapılan müdahalelerde göç travması ve göç sürecinde yaşadıkları travmatik durumlarla baş edebilme becerisinin kazandırılmasına bağlıdır (Rousseau vd., 2007). Bu nedenle göç sonrası yapılan pek çok müdahale (örn. Kalantari vd., 2012; Ingleby ve Watters, 2002; Rowe vd., 2016) travmatik yaşantıları olan bireylere sunulan müdahale hizmetlerinin içeriğinde de olan travmatik deneyimlerle ilgili paylaşımların yapılması, travmatik deneyimin tekrar yapılandırılması, duyguların ve düşüncelerin çeşitli yollarla anlatılması, baş etme becerilerinin kazandırılması, duygu düzenleme becerilerinin kazandırılması, benlik saygısının ve umut düzeyinin artırılması adlı öğeleri kapsamaktadır. Benzer şekilde travmatik yaşantı sonrası güven duygusunun tekrar kazanılması, okulun güvenli bir yer olduğu algısının oluşması söz konusu müdahalelerin temel taşları olarak görülmektedir. Bu nedenle göç sonrası yapılacak etkili müdahalelerin içeriğinde de göç eden çocuklara güven duygusunun geri kazandırılması amaç olarak bulunmaktadır (Baker ve Jones, 2006; Ingleby ve Watters, 2002). Göç eden çocuklara yönelik yapılacak etkili müdahalelerin söz edilen amaçlarının yanı sıra bu öğrencilere güçlü yönlerinin fark ettirilmesi, benlik saygılarının artırılması ve umut düzeylerinin artırılması da yer almaktadır (Rowe vd., 2016; Tyrer ve Fazel, 2014; Yankey ve Biswas, 2012). Özellikle göç sonrası gösterilen kaygı, öfke veya korku gibi duyguları kontrol etmeye bir başka deyişle duyguları düzenlemeye odaklanan müdahale programları göç eden çocukların duygularını tanımlarını, ifade etmelerini ve kontrol edebilmelerini sağlamaktadır (Ellis vd., 2013; Kalantari vd., 2012; Quinlan vd., 2016).

Yaşadığı toprakları terk edip farklı bir yere yerleşen öğrencilere sunulacak müdahalelerin amaçları değiştiği gibi müdahaleler sırasında kullanılacak yöntemler de değişmektedir. Göç eden öğrencilerin deneyimlediği göçü kabul eden toplumun ana diliyle ilgili sorunların üstesinden gelinebilmesi için müdahalelerin uygulanması sırasında göç eden bireylerin konuştuğu dilden bağımsız kendilerini ifade edebilecekleri drama, tiyatro veya hikâye kullanımı gibi çeşitli yöntemlere başvurulması gerekmektedir (Ingleby ve Watters, 2002; Quinlan vd., 2016). Bu yöntemler arasında özellikle yaratıcı ifade etme yollarını destekleyecek çalışmalar (örn., hikâye yazma, resim çizme) ve oyun terapisi temelinde oluşturulacak etkinlikler (örn., kuklalar, balonlar, maskeler) göç sonrası yapılacak müdahalelerin etkililiğini arttırmaktadır (Kalantari vd., 2012; Sullivan ve Simonson, 2016). Dile bağımlı ve dilden bağımsız bir şekilde tasarlanan müdahaleler sırasında göç eden çocukları ve göçü kabul eden toplumda yetişen çocukların bir arada olmasına ve etkileşim halinde etkinliklere katılmasına özen gösterilmelidir (Ingleby ve Watters, 2002).

Psikoeğitim Uygulamalarında Uygulayıcının Önemi

Çocuklara travmatik olayların neden olduğu stresle nasıl başa çıkılacağı konusunda yardım yöntemlerinin öğretilmesinin ileride gelişebilecek sorunların ortaya çıkmasını engellediği bilinen bir gerçektir. Uygulayıcılar travmatik olaylarla ilgili normal tepkiler hakkında öğrencileri bilgilendirerek süreci anlamlandırmalarına yardımcı olmaları ve travmatik olaylar sonrasında okul/sınıf içi uygulamalarla ilgili öğrencileri hazırlamaları; yaşanan olayın etkilerini azaltmakta ve normalleşme sürecinde öğrencilerin psikolojik sağlıklarını artırmaktadır. Ayrıca;

- Çocukların oyun ve diğer okul etkinliklerine katılması, özellikle afet dönemlerinde fazlaca ihtiyaç duydukları, süreklilik, değişmezlik ve normallik hissinin oluşmasına yardımcı olur.
- Uygulayıcıların yardımıyla daha ileri düzeyde psikolojik yardıma ihtiyacı olan çocuklar belirlenerek gerekli yönlendirme yapılabilir.
- Öğretmenler, sadece çocukları eğitmek ve onlara belirli bilgi ve becerileri öğretmekle kalmazlar, aynı zamanda onların mutlu ve sağlıklı büyümelerine yardımcı olacak bir öğrenme ve gelişme ortamı yaratırlar.
- Öğretmenler çocuklarla birlikte oldukları için, onların ihtiyaçlarını daha iyi bilir ve gerektiğinde onlara yardım edebilirler.

NOT: Öğretmenler, travmatik yaşantıların normalleştirilmesi ve okulların hem velilere hem de çocuklara yardım ve destek sağlayan kurumlar haline gelmesinde önemli görevler üstlenebilirler. Araştırmalar, öğretmenlerle olan ilişkinin, travmatik bir yaşantının ardından çocukların yaşamında daha da önemli hale geldiğini göstermektedir.

Psikoeğitim Programı Amacı

Bu program travma sonrasında öğrencilerin tepkilerini normalleştirmek ve zorlayıcı yaşantıların etkileri konusunda öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarını arttırmak amacıyla oluşturulmuştur. Program öğrencilerin gelişimsel ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmıştır.

Programın Uygulanması

Bu program psikolojik danışman/rehber öğretmenler tarafından uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Programın uygulanmasından önce psikolojik danışman/rehber öğretmen tarafından okul yönetimi ve tüm öğretmenlere, uygulanacak psikoeğitim programı hakkında bilgi verilecektir. Programın uygulanması sürecindeki görev ve sorumluluklar aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir:

1. Okulda psikoeğitim programının planlaması ve yürütülmesi sürecinden okul müdürü sorumludur.
2. Programın uygulanması için gerekli düzenlemeler okul yönetimi tarafından sağlanacaktır.
3. Psikolojik danışman/rehber öğretmen veli ve öğretmen oturumları ile öğrenci oturumlarını yapmakla yükümlüdür.
4. Ancak afet ve acil durumlarda bölgeyi büyük oranda etkileyen travmatik olaylarda Millî Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün izni ve onayı ile öğrenci oturumları psikolojik danışman/rehber öğretmen müşavirliğinde, sınıf rehber öğretmeni tarafından uygulanabilir.
5. Öğretmen ve veli oturumları öğrenci oturumlarından önce yapılmalıdır.
6. Öğrenci oturumunun ardışık günlerde yapılmaması şartı ile iki hafta içerisinde tamamlanması, aynı gün yapılacak olan oturumların ardışık ders saatlerinde yapılması esastır.
7. Öğrenci oturumları yapılırken grup sayısı 20 kişiyi geçmemelidir. Ancak afet ve acil durumlarda bölgeyi büyük oranda etkileyen travmatik olaylarda sınıf mevcudu kadar öğrenciye uygulanabilir.
8. Psikoeğitim uygulamaları sırasında yapılan paylaşımlarla ilgili "gizlilik" ilkesi dikkate alınmalıdır.
9. Psikolojik danışman/rehber öğretmenler, psikoeğitim programının uygulanması sürecinde travmatik olaydan ileri düzeyde etkilendiği düşünülen öğrencileri ilgili kurum ya da kuruluşlara yönlendirmelidir.

Etkinlikler Uygulanırken Dikkat Edilecek Hususlar

1. Uygulayıcı psikoeğitim öğrenci oturumlarına başlamadan önce, etkinlikleri dikkatle okumalı ve psikoeğitim programı çıktısını alarak ön hazırlıklarını tamamlamalıdır.
2. Etkinlik paylaşımlarında öğrencilerin gönüllülüğü esastır. Paylaşımında bulunmak istemeyen öğrenciler teşvik edilmeli, fakat zorlanmamalıdır.
3. Psikoeğitim programı uygulamasında, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri önemlidir. Bu nedenle etkinlik uygulamalarında olabildiğince fazla öğrenciye söz hakkı verilmesi, zaman kaygısıyla paylaşımların eksik bırakılmaması faydalı olacaktır.

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrenciler İçin Ek Bilgi Ve Uyarılar

1. Etkinlikler, görseller ve oyuncaklarla desteklenebilir.
2. Etkinlikleri anlamakta güçlük yaşayan öğrenciler için tekrar yapılabilir.
3. Öğrenciler, etkinliklere katılım konusunda teşvik edilmelidir.
4. Etkinliklerin uygulanma sürecinde ihtiyaç halinde öğrencilerin ailesinden yardım alınmalıdır.
5. Etkinlik içerisinde geçen ve öğrencinin bilmediği kavramlar açıklanmalıdır.
6. Resim çizmek ve gözlerini kapatmak istemeyen öğrenciler zorlanmamalıdır.

Programın Değerlendirilmesi

Psikoeğitim programının gerçekleştirilmesi sürecinde ve sonrasında izleme ve değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Yapılan izleme neticesinde değerlendirme, süreç ve sonuç odaklı olmak üzere iki aşamalı yürütülmelidir. Süreç değerlendirmesi; uygulayıcı tarafından Psikoeğitim Programı Değerlendirme Formu doldurularak gerçekleştirilmeli. Sonuç değerlendirme si; rehberlik ve psikolojik danışma servisinde yapılmalıdır. Psikoeğitim oturumlarının tamamlanmasından sonra ise programın amaçlarına ulaşp ulaşmadığını tespit edebilmek amacıyla gözlem, anket vb. ölçme araçları ile değerlendirmelere yönelik çalışmalara devam edilmelidir.

GÖÇ PSİKOEĞİTİM PROGRAMI İLKOKUL

Modül	Genel Amaç	Alt Amaçlar	Temel Dayanak
Modül 1 – Göçü anlamlandırmak Oturum 1: Tanışma ve Göç Deneyimlerini Paylaşma	<i>“Göç eden çocukların, göçe dair anlamlandırmalarını ortaya çıkarmalarına destek olmak”</i>	<i>“Göçle ilgili olumsuz varsayımları fark edebilmelerine yardımcı olmak”</i> <i>“Göçe dair anılarını bir bütün halinde söze dökmelerini sağlamak”</i> <i>“Yeniden yerleşme döneminde kullanılan olumlu baş etme mekanizmalarını fark edebilmelerine rehberlik etmek”</i>	Travmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Terapi Baker, F., & Jones, C. (2006). The effects of music therapy services on classroom behaviors of newly arrived refugee students in Australia. <i>Emotional and Behavioral Difficulties</i> , 11, 249–260. doi:10.1080/1363275060102217 Kalantari, M., Yule, W., Dyregrov, A., Neshatdoost, H., & Ahmadi, S. J. (2012). Efficacy of writing for recovery on traumatic grief symptoms of Afghani refugee bereaved adolescents: A randomized control trial. <i>OMEGA</i> , 65, 139–150. doi:10.2190/OM.65.2.d Shaffer, D. R., & Kipp, K. (2014). <i>Developmental psychology: Childhood and adolescence. (9th ed.)</i> Belmont: Wadsworth Cengage Learning. Siegel, D. J. & Bryson, T. P. (2012). <i>The whole brain child: 12 proven strategies to nurture your child's developing mind.</i> New York: Penguin Putnam.

Modül	Genel Amaç	Alt Amaçlar	Temel Dayanak
Modül 2 – Duyguları Düzenlemek Oturum 2: Duyguları Düzenleme	<p>“Göç eden çocukların göçle ilgili duygularını düzenlemelerine destek olmak”</p>	<p>“Göç eden çocuğa göç sırasında deneyimlediği duyguları adlandırma becerisi kazandırmak”</p> <p>“Göç eden çocuğa yeniden yerleşme sürecinde yaşadığı duyguları ayırt etme becerisini kazandırmak”</p> <p>“Göç eden çocuğa korku, kaygı, öfke gibi duyguları hissettiğinde sakinleşebilme becerisi kazandırmak”</p> <p>“Göç eden çocuğun göç sonrası umut, huzur, cesaret gibi duygularını ifade etmelerine rehberlik etmek”</p>	<p>Fox, P. G., Rossetti, J., Burns, K. R., & Popovich, J. (2005). Southeast Asian refugee children: A school-based mental health intervention. <i>International Journal of Psychiatric Nursing Research</i>, 11, 1227–1237</p> <p>Kalantari, M., Yule, W., Dyregrov, A., Neshatdoost, H., & Ahmadi, S. J. (2012). Efficacy of writing for recovery on traumatic grief symptoms of Afghani refugee bereaved adolescents: A randomized control trial. <i>OMEGA</i>, 65, 139–150. doi:10.2190/OM.65.2.d</p> <p>Yankey, T., & Biswas, U. N. (2012). Life skills training as an effective intervention strategy to reduce stress among Tibetan refugee adolescents. <i>Journal of Refugee Studies</i>, 25, 514–536. doi:10.1093/jrs/fer056.</p>

Modül	Genel Amaç	Alt Amaçlar	Temel Dayanak
<p>Modül 3 – Okula Uyum Becerilerini Geliştirmek</p> <p>Oturum 3: Okulu Tanıma ve Okula Uyum Sağlama</p>	<p>“Göç eden çocukların yeni başladığı okula uyum sağlamalarını kolaylaştıracak beceriler kazanmalarına yardımcı olmak”</p>	<p>“Okulu, okul çevresini ve sınıf ortamını keşfetmelerine destek olmak</p> <p>Okul içi kurallara uymalarına rehberlik etmek</p> <p>Sınıf içi yönergeleri takip edebilmelerine yardımcı olmak”</p>	<p>Travmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Terapi</p> <p>Travmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Terapi</p> <p>Baker, F., & Jones, C. (2006). The effects of music therapy services on classroom behaviors of newly arrived refugee students in Australia. <i>Emotional and Behavioral Difficulties</i>, 11, 249–260. doi:10.1080/1363275060102217</p> <p>Ellis, H. B., Miller, A. B., Abdi, S., Barrett, C., Blood, E. A., & Betancourt, T. S. (2013). Multi-tier mental health program for refugee youth. <i>Journal of Consulting and Clinical Psychology</i>, 81, 129–140. doi:10.1037/a0029844</p>
<p>Modül 3 – Okula Uyum Becerilerini Geliştirmek</p> <p>Oturum 4: Okula Uyum Sağlama</p>	<p>“Göç eden çocukların yeni başladığı okula uyum sağlamalarını kolaylaştıracak beceriler kazanmalarına yardımcı olmak”</p>	<p>“Göç eden çocuğa göç sonrası yeni bir okula başlamaya ilişkin duygularını ifade etme becerisini kazandırmak”</p> <p>“Okula aidiyet duygularını geliştirmelerine yardımcı olmak”</p>	<p>Yankey, T., & Biswas, U. N. (2012). Life skills training as an effective intervention strategy to reduce stress among Tibetan refugee adolescents. <i>Journal of Refugee Studies</i>, 25, 514–536. doi:10.1093/jrs/fer056.</p> <p>Siegel, D. J. & Bryson, T. P. (2012). <i>The whole-brain child: 12 proven strategies to nurture your child’s developing mind</i>. New York: Penguin Putnam.</p>

Modül	Genel Amaç	Alt Amaçlar	Temel Dayanak
<p>Modül 4 - Sosyal Destek Kaynaklarını Güçlendirmek</p> <p>Oturum 5: Sosyal Destek Kaynaklarını Keşfetme</p>	<p>“Yeniden yerleşme sürecinde destek alabileceği kaynakları fark etmelerine rehberlik etmek”</p>	<p>“Göç eden çocuğa sahip olduğu sosyal destek kaynaklarını keşfetmesine yardımcı olmak”</p> <p>“Göç eden çocuğa yeni sosyal kaynaklarını fark etme becerisi kazandırmak”</p> <p>“Göç eden çocuğun yeni sosyal ağ oluşturmaya yardımcı olmak”</p>	<p>Yankey, T., & Biswas, U. N. (2012). Life skills training as an effective intervention strategy to reduce stress among Tibetan refugee adolescents. <i>Journal of Refugee Studies</i>, 25, 514–536. doi:10.1093/jrs/fer056.</p> <p>Baker, F., & Jones, C. (2006). The effects of music therapy services on classroom behaviors of newly arrived refugee students in Australia. <i>Emotional and Behavioral Difficulties</i>, 11, 249–260. doi:10.1080/1363275060102217</p>
<p>Modül 5 - Sosyal Becerileri Yeniden Yapılandırmak</p> <p>Oturum 6: Sosyal Becerileri Geliştirme</p>	<p>“Göç eden çocukların sosyal becerilerini yeniden yapılandırmalarına destek olmak”</p>	<p>“Göç eden çocuğun farklı kültürden olan arkadaşlarına teşekkür etme ve onlardan özür dilemelerine yardımcı olmak”</p> <p>“Göç eden çocuğun kişilerarası ilişkilerinde sergileyeceği davranışların sonuçlarını öngörebilmelerine rehberlik etmek”</p> <p>“Göç eden çocuğa bir sohbeti başlatma, sürdürme ve bitirme becerisi kazandırmak”</p>	<p>Baker, F., & Jones, C. (2006). The effects of music therapy services on classroom behaviors of newly arrived refugee students in Australia. <i>Emotional and Behavioral Difficulties</i>, 11, 249–260. doi:10.1080/1363275060102217</p> <p>Kalantari, M., Yule, W., Dyregrov, A., Neshatdoost, H., & Ahmadi, S. J. (2012). Efficacy of writing for recovery on traumatic grief symptoms of Afghani refugee bereaved adolescents: A randomized control trial. <i>OMEGA</i>, 65, 139–150. doi:10.2190/OM.65.2.d</p> <p>Sullivan, A. L. ve Simonson, G. R. (2016). A systematic review of school-based social-emotional interventions for refugee and war-traumatized youth. <i>Review of Educational Research</i>, 86(2), 503–530. doi:10.3102/0034654315609419</p>

Modül	Genel Amaç	Alt Amaçlar	Temel Dayanak
<p>Modül 6 – Kültüre Uyum Becerilerini Geliştirmek</p> <p>Oturum 7: Kültüre Uyum Sağlama</p>	<p>“Göç eden çocukların yeniden yerleştirdikleri bölgenin kültürel özelliklerini tanımlarına destek olmak”</p>	<p>“Göç eden çocuğun içinde yaşadığı kültürün özelliklerini bilmelerine rehberlik etmek”</p> <p>“Göç eden çocuğa kendi kültürü ile yaşadığı kültür arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt etme becerisini kazandırmak”</p> <p>“Göç eden çocuğun akranlarını kültürel farklılıklarını kabul etmesine rehberlik etmek”</p>	<p>Travmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Terapi</p> <p>Ellis, H. B., Miller, A. B., Abdi, S., Barrett, C., Blood, E. A., & Betancourt, T. S. (2013). Multi-tier mental health program for refugee youth. <i>Journal of Consulting and Clinical Psychology</i>, 81, 129–140. doi:10.1037/a0029844</p> <p>Yankey, T., & Biswas, U. N. (2012). Life skills training as an effective intervention strategy to reduce stress among Tibetan refugee adolescents. <i>Journal of Refugee Studies</i>, 25, 514–536. doi:10.1093/jrs/fer056.</p> <p>Sullivan, A. L. ve Simonson, G. R. (2016). A systematic review of school-based social-emotional interventions for refugee and war-traumatized youth. <i>Review of Educational Research</i>, 86(2), 503-530. doi:10.3102/0034654315609419</p>

Modül	Genel Amaç	Alt Amaçlar	Temel Dayanak
<p>Modül 7 – Baş Etme Becerilerini Geliştirmek</p> <p>Oturum 8: Baş Etme Becerilerini Fark Etme</p> <p>Oturum 9: Yeni Baş Etme Becerileri Kazanma</p>	<p>“Göç eden çocukların baş etme becerilerini geliştirmelerine destek olmak”</p>	<p>“Göç eden çocukların göç sürecinde kullandıkları baş etme becerilerini fark etmelerine yardımcı olmak”</p> <p>“Göç eden çocukların işlevsel baş etme becerilerini daha sık kullanabilmeleri için cesaretlendirmek”</p> <p>“Göç eden çocukların yeni öğrendiği baş etme becerilerini deneme fırsatı sunmak”</p> <p>“Göç eden çocukların kullanmak istedikleri baş etme becerilerinin olası sonuçlarını öngörebilmelerine yardımcı olmak”</p> <p>“Göç eden çocukların tepkilerinin (bilişsel, duygusal, psikosomatik vb.) türüne uygun baş etme becerileri kazandırmak”</p>	<p>Baker, F., & Jones, C. (2006). The effects of music therapy services on classroom behaviors of newly arrived refugee students in Australia. <i>Emotional and Behavioral Difficulties, 11</i>, 249–260. doi:10.1080/1363275060102217</p>

Modül	Genel Amaç	Alt Amaçlar	Temel Dayanak
<p>Modül 8 – Yeniden Bağ Kurma</p> <p>Oturum 10: Yeniden Bağ Kurma</p>	<p>“Göç eden çocuğun göç deneyimi sonrasında güç ve kontrol duygusunun artırılarak yaşamla yeniden bağ kurmasına destek olmak”</p>	<p>“Göç eden çocuğun güçlü ve zayıf yönlerini keşfetmesine destek olmak”</p> <p>“Göç eden çocuğun güçlü ve zayıf yönlerin hangilerinin değiştirilebileceğine veya güçlendirilebileceğine yönelik algısını geliştirmek”</p>	<p>Travmaya Yönelik Bilişsel Davranışçı Terapi</p> <p>Rousseau, C., Benoit, M., Gauthier, M., Lacroix, L., Alain, N., Viger Rojas, M., . . . Bourassa, D. (2007). Classroom drama therapy program for immigrant and refugee adolescents: A pilot study. <i>Clinical Child Psychology and Psychiatry</i>, 12, 451–465. doi:10.1177/1359104507078477</p> <p>Siegel, D. J. & Bryson, T. P. (2012). <i>The whole brain child: 12 proven strategies to nurture your child's developing mind</i>. New York: Penguin Putnam.</p>

MODÜL 1 - GÖÇÜ ANLAMLANDIRMAK

Oturum 1: Tanışma ve Göç Deneyimlerini Paylaşma

Etkinliğin Adı:	Tanışıyorum, Paylaşıyorum
Amacı:	Göçle ilgili olumsuz varsayımları fark edebilmelerine yardımcı olmak Göçe dair anılarını bir bütün halinde söze dökmelerini sağlamak Yeniden yerleşme döneminde kullanılan olumlu baş etme mekanizmalarını fark edebilmelerine rehberlik etmek
Yöntem:	Soru- cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Balon Renkli kalemler Resim kâğıdı Ek - 1: Otobüs Durakları Çalışma Kâğıdı Ek - 2: Renklere Bürünmüş Duygularım Çalışma Kâğıdı Müzik için aygıt (hoparlör vb.) Yapıştırıcı Eğlenceli bir çocuk şarkısı
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı Otobüs Durakları Çalışma Kâğıdı katılımcı sayısı kadar çoğaltılır. Renklere Bürünmüş Duygularım Çalışma Kâğıdı katılımcı sayısı kadar çoğaltılır.
Süreç (Uygulama Basamakları):	1. Uygulayıcı "Bugün birlikte öğreneceğimiz ve eğleneceğimiz bir sürece başlıyoruz. Hadi şimdi birbirimizi tanımaya başlayalım?" diyerek balonları grup üyelerine dağıtır. 2. "Şimdi sizlerden sizlere rastgele dağıttığım balonları şişirmenizi ve bu balonların üzerine adınızı ve geldiğiniz yerin ismini yazmanızı istiyorum. Yazmanız bittiğinde müzik açacağım. Müzik başladığında herkes balonlarını havaya atacak." diyen uygulayıcı tanışma etkinliğine giriş yapar.

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Grup üyeleri bir daire oluşturur ve uygulayıcı müziği açar. Müzik başladığında balonları havaya atar. Balonunu havaya atanlar en yakınındaki kişiyle müzik eşliğinde dans eder. Balonlar tamamen karıştıktan sonra uygulayıcı müziği durdurur. Grup üyeleri balonların etrafında bir daire oluşturur ve sırayla kendisine en yakın balonu alır, ismi ve üyenin göç etmeden önceki yeri söyler ve bu balonun sahibini bulmaya çalışır. Balonu sahibine verirken “Merhaba (Üyesinin Adı). (Geldiği yer)’den geldin. Hoş geldin.” diyerek ardından kendini tanıtır ve geldiği yeri söyler. Eğer balon yanlış kişiye teslim edilmişse balon sıradaki grup üyesine teslim edilir. Sıradaki grup üyesi balonun sahibini bulmaya çalışır. 4. Tanışma etkinliği tamamlandıktan sonra grup lideri “Birbirimizi tanımaya devam edelim. Şimdi sizlerle buraya nasıl geldiğinizi ve göç ederken nasıl hissettiğinizi çizeceğiz.” diyerek grup üyelerinin göç sürecinde neler yaşadıklarını çizmeleri için Ek-1’de yer alan otobüs duraklarını ve resim kâğıtlarını grup üyelerine dağıtır. 5. Tüm grup üyeleri malzemeleri aldıktan sonra uygulayıcı Ek-2’deki “Renklere Bürünmüş Duygularım” Çalışma Kağıdını grup üyelerine açıklar. 6. Grup üyeleri otobüs duraklarını göç sürecindeki sıraya göre renklendirir. 7. Otobüs duraklarının renklendirilmesi bittiğinde göç sürecindeki sıraya göre otobüs durakları resim kağıdına yapıştırılır. 8. Tüm grup üyeleri otobüs duraklarını yapıştırdıktan sonra uygulayıcı göç öncesi otobüs durağına dair paylaşımları alır. 9. Göç öncesi otobüs durağına dair paylaşımlar tamamlandığında sırayla göç sırası otobüs durağı ve göç sonrası otobüs durağına geçilir. Grup üyelerinden paylaşım yapması istenir. 10. Uygulayıcı göç öncesi otobüs durağı, göç sırası otobüs durağı ve göç sonrası otobüs durağını takip etmek üzere otobüs duraklarındaki benzer duyguları ve paylaşımları özetleyerek oturumu sonlandırır.
Kazanımın Değerlendirilmesi:	Göçe dair anılarını anlattıklarında göçü anlamlandırdıkları söylenebilir.
Ödevler:	Öğrencilerden göç süreciyle ilgili fark ettiklerini aile üyeleriyle paylaşmaları istenir.

Uygulayıcıya Not:	<p>Uygulayıcı hikâyeye dair sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bu-larak özetlemeler yapmalıdır. Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p> <p>Göç deneyimleri diğer katılımcılara göre daha yoğun olan çocuklar olabilir. Dolayısıyla uygulayıcı oturum boyunca çocukları gözlemlemeye çalışmalıdır. Tepkilerinin yoğun olduğu fark edilen çocuk uzmana yönlendirilmelidir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	<p>Ek-1 Otobüs Durakları Çalışma Kağıdı</p> <p>Ek-2 Renklere Bürünmüş Duyularım Çalışma Kağıdı</p>

EK-1 OTOBÜS DURAKLARI ÇALIŞMA KAĞIDI

EK-2 RENKLERE BÜRÜNMÜŞ DUYGULARIM ÇALIŞMA KAĞIDI

Sarı	Kendimi çok daha iyi hissediyorum. Göçü veya göç sürecinde olanları hatırladığımda derin bir üzüntü yaşamıyorum, korkmuyorum ve kaygılanmıyorum. Kaygılarım, korkularım neredeyse hiç yok. Geleceğime dair umudum var. Planlar yapıyorum ve planlarıma ulaşmak için elimden geleni yapıyorum.
Mavi	Ne hissettiğimi arkadaşlarımla, ailemle ve akrabalarımla paylaşabiliyorum. Göç sürecinde beni neyin korkuttuğunu ve nelere kızdığımı açıklayabiliyorum. Olanlar için kendimi zaman zaman suçluyorum. Suçluluk hissettiğimde neden bu duyguyu hissettiğimi biliyorum ve bunları etrafımdakilere anlatabiliyorum. Bazen geldiğim yeri düşündüğümde arkadaşlarımla özlüyorum. Arkadaşlarımla oynadığım anları hatırlayıp mutlu oluyorum. İstediğim zaman onlarla görüşebiliyorum.
Kırmızı	Geldiğim yerdeki komşularımı, arkadaşlarımla, öğretmenlerimi özlüyorum. O kadar özlüyorum ki ağlamaya başlıyorum. Sanki bu özlem hiç bitmeyecekmiş gibi geliyor. Bazen annemle babama çok kızıyorum. Neden göç ettiğimizi sürekli düşünüyorum. Öfkeleniyorum ve onları suçluyorum. Buradaki arkadaşlarım yanımda olduğunda çok mutlu oluyorum. Onlarla konuştuğumda geldiğim yerdeki sevdiklerimi daha az özlüyorum.
Siyah	Göç etmek, yeni bir okula başlamak, yeni arkadaşlıklar kurmak istemiyorum. Göç etmenin nedenini de anlamıyorum. Hiç istemediğim bir yerdeyim veya bir yere gidiyorum. Ağlamak, kızmak ve bağırmak istiyorum. Öfkeliyim, kızgınım ve gelecekte çok korkuyorum. Sevdiklerimi kaybedeceğime inanıyorum.

MODÜL 2- DUYGULARI DÜZENLEMEK

Oturum 2: Duyguları Düzenleme

Etkinliğin Adı:	Köpekbalığı Duygularımı Yakalarsa!
Amacı:	Göç eden çocuğa göç sırasında deneyimlediği duyguları adlandırma becerisi kazandırmak Göç eden çocuğa yeniden yerleşme sürecinde yaşadığı duyguları ayırt etme becerisini kazandırmak Göç eden çocuğa korku, kaygı, öfke gibi duyguları hissettiğinde sakinleşebilme becerisi kazandırmak Göç eden çocuğun göç sonrası umut, huzur, cesaret gibi duygularını ifade etmelerine rehberlik etmek
Yöntem:	Drama Soru-Cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Ek - 1: Duygu Köşe Taşları (Mutluluk, Öfke, Üzüntü, Kaygı, Korku) Ek - 2: "Yardım Kavanozu" Etiketi Kavanoz Müzik için aygıt (hoparlör vb.)
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı materyal bölümünde yer alan Ek-1 Duygu Köşe Taşlarını hazır hale getirir.
Süreç (Uygulama Basamakları):	1. Uygulayıcı bir önceki oturumda paylaşımlardaki benzerlikleri vurgulayarak bu oturuma başlar. 2. Uygulayıcı "Otobüs duraklarını düşünelim. Hepinizin otobüs durağının renkleri birbirinden farklıydı. Sizler gibi bütün insanlar bazen korkar bazen kaygılanır. Bazen o kadar mutlu olur ki içi içine sığmaz. Bazen de üzülür. Bugün sizlerle bu duyguları ne zaman hissediyoruz ve hissettiğimizde neler yapıyoruz sorularına cevap bulacağız. En güzeli ne biliyor musunuz? Bunu yaparken oyun oynayıp eğleneceğiz. Hadi başlayalım." diyerek etkinliğin nasıl yapılacağına dair yönerge verir.

3. Uygulayıcı aşağıdaki yönergeyi vererek etkinliği açıklar:

“Çocuklar bu oyunun ismi köpekbalığı. Şimdi hepinizden sınıfın farklı yerlerine dağılmanızı istiyorum. Herkes yerine gittiğinde gözlerini kapatacak. Aranızdan birine dokunacağım ve o köpekbalığı olacak. Köpekbalığı kim olursa olsun kendini belli etmeyecek. Köpekbalığını seçtikten sonra ben sizlere gözünüzü açabilirsiniz diyeceğim ve herkes gözlerini açacak. Gözlerinizi açtığınızda müzikle beraber yürümeye başlayacaksınız ve çevrenizdeki arkadaşlarınızla göz göze gelmeye çalışacaksınız. Köpekbalığı olarak seçtiğim çocuk müzikle beraber yürürken göz kırparak avını avlamaya çalışacak. Köpekbalığı kime göz kırparsa o avlanmış demektir. Avlanan çocuk sınıfın köşelerinde bulunan “Duygu Köşe Taşları”nın üzerine geçip yüksek sesle “Ben avlandım” diyecek. Duygu Köşe Taşlarını seçerken göç sonrası yani bu sıralar hissettiğiniz duyguları düşünmeniz gerekiyor. Eğer köpekbalığı göz kırparken biri fark ederse “Tahminim var” diyerek bağırarak ve tahmini söyleyecek. Eğer doğru tahmin ederse köşe taşlarında olanlar hariç diğer grup üyeleriyle oyun tekrar başlayacak. Eğer yanlış tahmin ederse oyun devam edecek. Hadi hep birlikte başlayalım.”

4. Köpekbalığı oyunu tamamlandığında duygu köşe taşlarının üzerinde çocukların duygularına dair paylaşımlarda bulunması istenir. Önce “Mutluluk Köşe Taşı”ndan başlamak üzere sırasıyla “Üzüntü Köşe Taşı”; “Kaygı Köşe Taşı”; “Korku Köşe Taşı” ve “Öfke Köşe Taşı”nda duran çocukların paylaşımları alınır.

5. Her bir köşe taşında duran çocuklara şu sorular sorularak cevaplar alınır.

“Hangi duygu köşe taşının üzerindesin?”

“Bu duygu göç sürecinde başka ne zaman hissettin?”

“Bu duyguyu neden hissetmiş olabilirsin?”

“Bu duyguyu yaşarken vücudunda neler oldu?”

“Bu duyguyu neler olduğunda hissedersin?”

“Bu duyguyu kimlere anlattın?”

6. Uygulayıcı her bir duygu köşe taşı için bu soruları sorduktan sonra benzerliklere ve farklılıklara vurgu yapar.

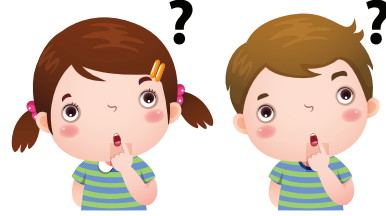
7. Uygulayıcı göç sürecinde bu tür duyguların normal olabileceğine ve yaşanan göç deneyiminin pek çok kişiyi etkileyebildiğine dair vurgu yapar.

8. Uygulayıcı “Bu duyguları hissettiğimizde yapabileceğimiz var. Öfkelendiğimde 1’den 10’a kadar sayıp sakinleşebilirim. Üzüldüğümde arkadaşlarımla konuşabilir veya resim çizebilirim ve mutlu olmaya başlayabilirim. Sizlerin o köşe taşlarında neler yaptığınızı duymak istiyorum” diyerek önce “Mutluluk Köşe Taşı”ndan başlamak üzere sırasıyla “Üzüntü Köşe Taşı”; “Kaygı Köşe Taşı”; “Korku Köşe Taşı”, “Öfke Köşe Taşı”nda duran çocukların paylaşımları alınır.

9. Grup üyelerinin paylaşımları sırasında aktif duygu düzenleme stratejileri küçük kâğıtlara yazılarak kavanoza atılır. Kavanozun üzerine EK-2’de yer alan etiket yapıştırılır. Tüm grup üyelerinin ulaşabileceği bir yere konur.

	<p>10. Uygulayıcı göç sürecinde herkesin farklı bir şekilde duygularını kontrol etmeye çalıştığına dair vurgu yapar.</p> <p>11. Uygulayıcı "Artık bu grubun öfkelenildiğinde, kızdığına veya kaygılandığında onlara yardımcı olabilecek yardım kavanozu var."</p>
Kazanımın Değerlendirilmesi:	<p>Öğrencilerin göç sürecinde hissettiklerini adlandırabilmeleri</p> <p>Öğrencilerin duygu köşe taşlarında ifade ettiği duygular ile göç sürecindeki duyguları eşleştirmeleri</p>
Ödevler:	Bir hafta içerisinde yaşadıkları duyguları aileleriyle paylaşmaları ödev olarak verilir.
Uygulayıcıya Not:	<p>Çocukların ifade ettikleri duygular göç döneminde yaşadıkları ile de ilişkilendirilmelidir.</p> <p>Göç döneminde yaşanan duyguların normal olduğuna vurgu yapılmalıdır.</p> <p>Duygularını ifade etmekte güçlük çeken öğrencilerle bireysel görüşmeler yürütülebilir.</p> <p>Uygulayıcı sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bularak özetlemeler yapmalıdır.</p> <p>Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	<p>Ek - 1 Duygu Köşe Taşları (Mutluluk, Öfke, Üzüntü, Kaygı, Korku)</p> <p>Ek - 2 "Yardım Kavanozu" Etiketi</p>

EK - 1 DUYGU KÖŞE TAŞLARI
(MUTLULUK, ÖFKE, ÜZÜNTÜ, KAYGI, KORKU)

EK - 2 “YARDIM KAVANOZU” ETİKETİ

MODÜL 3- OKULA UYUM BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEK

Oturum 3: Okulu Tanıma

Etkinliğin Adı:	Okulumu Keşfediyorum
Amacı:	Okulu, okul çevresini ve sınıf ortamını keşfetmelerine destek olmak Okul içi kurallara uymalarına rehberlik etmek Sınıf içi yönergeleri takip edebilmelerine yardımcı olmak
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma Okulda Drama
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Müdür odası için dolma kalem; Müdür yardımcısı odası için kaşe; Öğretmenler odası için öğretmen önlüğü; Tuvalet için kâğıt havlu; Kütüphane için kitap; Bahçe için top.
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı etkinliğe başlamadan bir fon kartonuna görev yaptığı okulun bölümlerini bir şema olarak çizebilir.
Süreç (Uygulama Basamakları):	<ol style="list-style-type: none"> Uygulayıcı bir önceki oturumda paylaşımlardaki benzerlikleri vurgulayarak bu oturuma başlar. Ardından sınıfın duvarına bulunduğu okulun bölümlerini içeren önceden hazırladığı fon kartonu asar. Bu fon kartonunda okulda bulunan; müdür odası, müdür yardımcısı odası, öğretmenler odası, tuvalet, kütüphane, okulun bahçesi vd. alanların yerleri bulunmaktadır. Uygulayıcı aşağıdaki yönergeyi vererek etkinliği açıklar: “Bugün sizlerle birlikte okulumuzu tanıyacağız, bunun için sınıfın belirli yerlerine okulda bulunan odalarda bulunan eşyaları gizledim. Şimdi sınıfa dağılmanızı bu odalarda bulunabilecek eşyaları bulmanızı istiyorum. Bulduğunuz eşyaları arkadaşlarınıza göstererek masanın üzerine koyabilirsiniz.”

	<p>3. Sınıfın içerisine saklanan eşyalar bulunduktan sonra uygulayıcı öğrencilere bu eşyaların hangi odalarda bulunabileceğine yönelik sorular sorar. Ardından bu odalarda bulunan kişilerin ne gibi görevleri olduğunu katılımcılara anlatır.</p> <p>4. Ardından uygulayıcı ve katılımcılar bu eşyaları ait oldukları yerlere koyabilmek için harekete geçerler. Eşyaları tek tek okulun odalarına bırakırlar.</p> <p>5. Eşyaların ait oldukları odalara bırakılmasının ardından uygulayıcı katılımcılarla birlikte sınıfa döner ve katılımcıların öğrendikleri bilgiler üzerine değerlendirmeler yapılır.</p> <p>6. Değerlendirmeler sırasında uygulayıcı aşağıdaki soruları sorar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bugün göç sonrası öğrenim görmeye başladığınız okulunuzla ilgili neler öğrendiniz? • Okulunuzda bulunan bölümlerde kimler görev alıyor? • Bu bölümleri ve bu bölümlerde çalışanları öğrendikten sonra neler hissediyorsunuz? • Bu bölümleri hepimiz gördünüz. Bu bölümlerin var olabilmesi için ne gibi kurallar gereklidir? <p>7. Etkinlik öğrencilerin yukarıdaki sorulara cevap vermesinin ardından uygulayıcının öğrencilerin cevaplarını özetlemesiyle sonlandırılır.</p>
Kazanımın Değerlendirilmesi:	Öğrencilerin yeni okulunu tanımaları
Ödevler:	Yeni okulları hakkında öğrendikleri bilgileri aileleriyle paylaşmaları ödev olarak verilebilir.
Uygulayıcıya Not:	<p>Göç sonrası yeni bir okula başlamada ve aidiyet duygusu geliştirmekte güçlük çeken öğrencilerle bireysel olarak da çalışılmalıdır.</p> <p>Uygulayıcı sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bularak özetlemeler yapmalıdır. Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	-

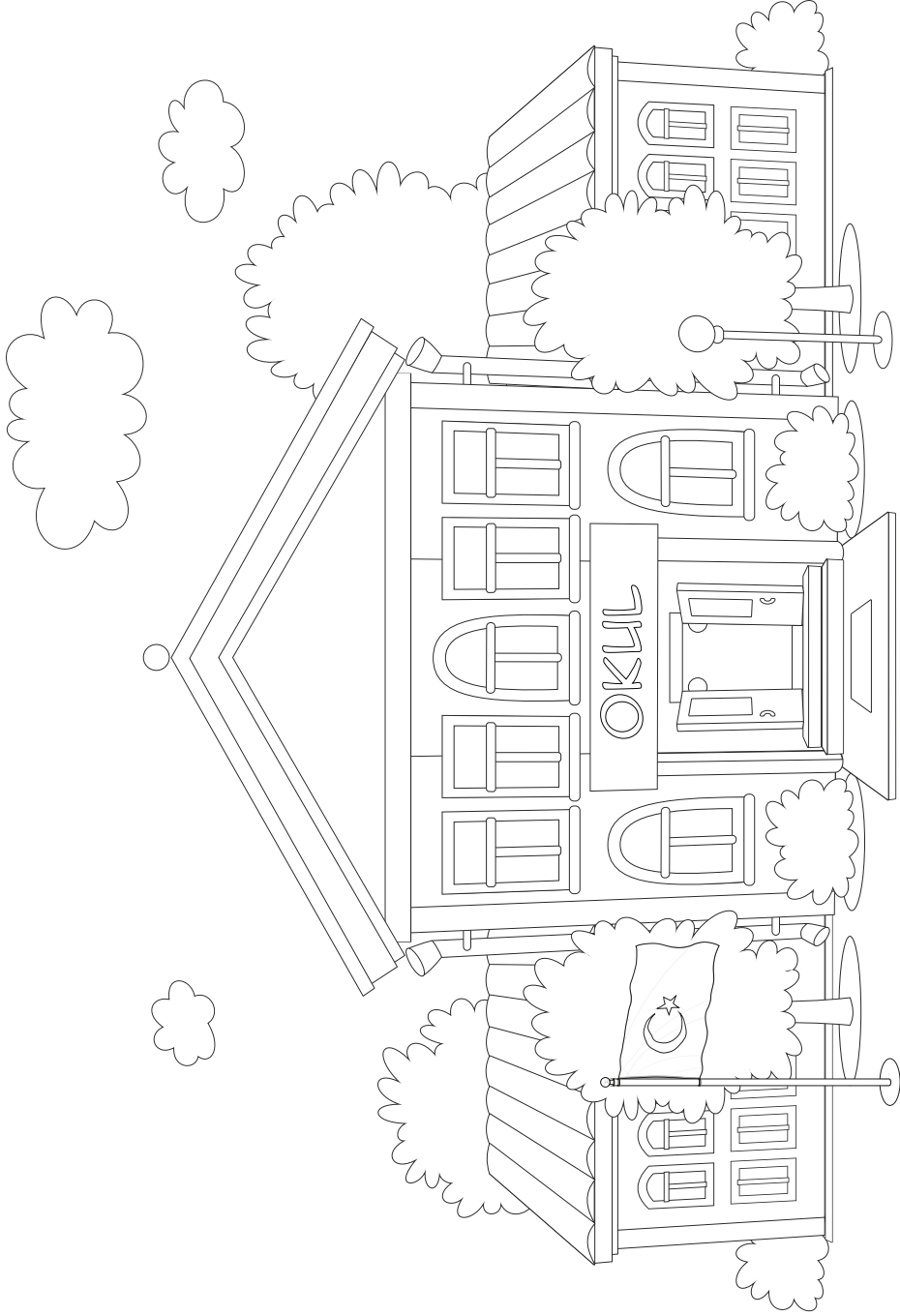
MODÜL 3- OKULA UYUM BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEK

Oturum 4: Okula Uyum Sağlama

Etkinliğin Adı:	Benim Okulum
Amacı:	Göç eden çocuğa göç sonrası yeni bir okula başlamaya ilişkin duygularını ifade etme becerisini kazandırmak Okula aidiyet duygularını geliştirmelerine yardımcı olmak
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Benim Okulum Çalışma Kâğıdı (Ek - 1)
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Ek-1 Benim Okulum Çalışma Kâğıdı Parmak boyası Boya Seti (kuru veya sulu) Çalışma Kâğıdı (Ek-1) Büyük resim kâğıdı Yapıştırıcı Bant
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı boya setini ve parmak boyalarını hazır hale getirir. Uygulayıcı Ek-1'de yer alan Benim Okulum Çalışma Kâğıdını öğrenci sayısı kadar arttırır.
Süreç (Uygulama Basamakları):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uygulayıcı; "Bir önceki görüşmemizde sizlerle zevkli bir etkinlik yapmıştık. Hatırlarsanız burada bulduğumuz eşyaları okulumuzda ait oldukları yerlere götürmüştük ve orada çalışan kişilerle tanıştık. Bugün de yapacağımız etkinlik okulumuzla ilgili olacak. Etkinliğimizin ismi "Benim Okulum". Hepiniz buraya başka şehirlerden ve kültürlerden geldiniz. Bazılarınız burada kendisini yalnız ya da yabancı bir yerde gibi hissedebilir. Bunları hissetmeniz gayet normal. Bugün okulu uyum sağlamanızı ve buraya kendinizi ait hissetmenizi sağlayacak bir etkinlik yapacağız" der ve çalışma kâğıtları (Ek-1) grup üyelerine dağıtılır. 2. Grup üyelerine çalışma kâğıdını doldurması ve kâğıttaki okul resmini boyayabilmesi için boya setleri dağıtılır. 3. Grup üyelerinin çalışma kâğıtlarını doldurması için 10 dakika süre verilir.

	<p>4. Uygulayıcı katılımcı sayısına bağlı olarak 3 veya 5 kişilik gruplar oluşturur.</p> <p>5. “Küçük gruplara dağıldığınızda çalışma kâğıtlarına yazdıklarınızı birbirinize anlatmanızı isteyeceğim” der.</p> <p>6. Gruptaki her üyenin yazdıklarını okumasının ardından uygulayıcı büyük bir resim kâğıdı çıkarır ve ortaya koyar.</p> <p>7. “Bu okul hepimizin ve bir yere ait olmak, orada kendimizi güvende hissetmek istiyorsak buraya bizden bir şeyler koymamız gerekir. Hep birlikte ellerimizi boyayarak bu kâğıda el izlerimizi bırakalım. Sonra da en çok sevdiğimiz yere bu resmi asalım” der.</p> <p>8. Uygulayıcı dahil herkes ellerini istediği renge boyayarak el izini kâğıda bırakır. Resmin üzerine farklı renk boyalar kullanılarak “BENİM OKULUM” yazılır.</p> <p>9. Sonrasında yapılan resim etkinliğin yapıldığı alana asılır.</p> <p>10. Uygulayıcı katılımcıların başarısına, okula uyumun ve aidiyet duygusunun önemini vurgulayarak oturumu sonlandırır.</p>
Kazanımın Değerlendirilmesi:	Yeni bir okula başlamayla ilgili duygularını ifade eder.
Ödevler:	Yeni okulları hakkında öğrendikleri bilgileri aileleriyle paylaşmaları ödev olarak verilebilir.
Uygulayıcıya Not:	<p>Uygulayıcı etkinliğin materyal bölümünde yazan malzemeleri tedarik edememesi durumunda benzer özelliklere sahip materyaller kullanabilir. (Örneğin parmak boyası bulunamadığında sulu boya kullanılabilir veya çocukların el izleri kuru boya ile dıştan çizilerek boyanabilir.)</p> <p>Göç sonrası yeni bir okula başlamada ve aidiyet duygusu geliştirmekte güçlük çeken öğrencilerle bireysel olarak da çalışılmalıdır.</p> <p>Uygulayıcı sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bularak özetlemeler yapmalıdır. Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	Ek-1 Benim Okulum Çalışma Kâğıdı

EK-1 BENİM OKULUM ÇALIŞMA KÂĞIDI

Okul benim için
..... gibi.

Yeni okulumun rengi
.....'dır.

Yeni okulumda en sevdiğim yer
.....'dır.

Yeni okulumda yapmayı en çok sevdiğim şey
.....'dır.

Okulumda gelince kendimi
..... hissediyorum.

Yeni okulumda en yakın arkadaşlarımla
.....'dır.

MODÜL 4- SOSYAL DESTEK KAYNAKLARINI GÜÇLENDİRMEK

Oturum 5: Sosyal Destek Kaynaklarını Keşfetme

Etkinliğin Adı:	Tavuk kaç, Tilki yakala!
Amacı:	Göç eden çocuğa sahip olduğu sosyal destek kaynaklarını keşfetmesine yardımcı olmak Göç eden çocuğa yeni sosyal kaynaklarını fark etme becerisi kazandırmak Göç eden çocuğun yeni sosyal ağ oluşturmaya yardımcı olmak
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma Drama
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	İp yumağı
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı sosyal destek kaynaklarının önemini öğrencilere anlatmak için hazırlık yapar.
Süreç (Uygulama Basamakları):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uygulayıcı zorlu yaşam olaylarında sosyal desteğin önemini anlatmak için etkinliğe iplerden ağ oluşturma oyunuyla başlar. 2. Uygulayıcı aşağıdaki açıklamayı yaparak grup üyelerine oyunu anlatır. “Sizlerle bugün birbirimiz için ne kadar değerli olduğumuzu göreceğimiz bir etkinlik yapacağız. Etkinliği yaparken çevrenizdeki insanların sizin için ne kadar önemli olduğunu ve size ne kadar yardım ettiklerini fark edebileceksiniz. Küçük bir oyunla bugüne başlıyoruz. Şimdi sizlerden bir daire oluşturmanızı istiyorum. Daire oluşturduktan sonra hepimiz oturabilirsiniz.” 3. Grup üyeleri oturduktan sonra uygulayıcı elindeki ip yumağını göstererek “Oyunumuzun ismi “Sosyal Ağım”. Bu ip yumağını kullanarak birlikte kendi ağımızı oluşturacağız. İp yumağını eline alan kişi önce ipin ucunu tutacak ve ipin geri kalan kısmını başka bir arkadaşına atacak. İp yumağının geri kalan kısmını bir başkasına atarken sahip olduğu ve arkadaşına destek olmak için yapabileceği bir şey söyleyecek. Örneğin seni dinleyebilirim, gülümseyebilirim, kalemimi sana verebilirim gibi. İlk olarak ben yapıyorum” diyerek oyunu başlatır.

<p>Süreç (Uygulama Basamakları):</p>	<ol style="list-style-type: none"> 4. Tüm grup üyeleri eline gelen ip yumağını tutup sonra diğerine atar. İp yumağı herkesin eline ulaştığında oyun tamamlanır. 5. Uygulayıcı oyun tamamlandığında herkesin ayağa kalkmasını ister ve şu açıklamayı yapar: <p>“Nasıl ki bu ip yumağından kendi ağıımızı oluşturduysak ve bu ağı yaparken birbirimize yardımcı olabileceğimiz noktaları belirlediysek bizde stres yaratan bir durumla karşılaştığımızda birbirimize destek olabiliriz, bir ağ oluşturabiliriz. Çevremizde de böyle ağ oluşturabileceğimiz birileri mutlaka vardır. Hadi hep birlikte bu ağımda kimler var keşfedelim.”</p> 6. Uygulayıcı grup için tilki rolüne girebilecek en az 2 grup üyesi seçer. Geride kalan grup üyeleri de tavuk rolünü oynarlar. Uygulayıcı, tilki rolüne giren grup üyesini yanına çağırır ve tilkinin yaşamdaki karşımıza çıkan bizi zorlayan bizlerde stres yaratan durumlara benzediğini anlatır. Açıklamalarına şu şekilde devam eder <p>“Sizler de göç edip buraya yerleştiniz. Daha önceki oturumlarda söz ettiğiniz gibi bazı zorluklar yaşadınız. Tilkinin göç olduğunu düşünelim. Siz tavukları yakalamaya çalıştığını düşünelim. Tıpkı Sosyal Ağım oyunun da olduğu gibi sizlerin çevresinde bu tilkiden kaçmanızı sağlayacak insanlar var. Şimdi aranızdan birini tavuk rolünü oynamak üzere seçeceğim. Tavuk olan çocuk tilki onu yakalamaya çalıştıkça onun için önemli olan, ona göç sürecinde destek olan birilerini tilkiden korunmak üzere önüne geçirecek. Eğer seçilen tavuklardan ve tilkiden başka bu ortadaki tavuğa destek verebilecek varsa oyuna katılmak istediğini söylemek için el kaldırabilir.”</p> 7. Seçilen tavuk rolündeki grup üyesi ortaya geçer. Tilki de tavuğun karşısında durur. Ortadaki tavuk göç öncesi, sırası veya sonrasında yardımcı olan ve ona destek veren tavukları seçer ve bu tavuklardan bir çember oluşturur. Tilki her ona yaklaştığında çemberdeki tavuklar ona nasıl yardımcı olduğunu açıklar. 8. Çemberdeki tavuklar ortadaki tavuğa nasıl yardımcı olabileceğini düşünür ve söyler. Örneğin çemberdeki tavuk “Ben anne tavuğum. Çocuğum üzülduğünde ona sarıldım.” diyebilir. Eğer doğru bir tahminse ortadaki tavuk “Tilki uzaklaş” diye bağırır. Eğer doğru bir tahmin değilse ortadaki tavuk “Tilki yaklaş” diye bağırır ve o destek kaynağının ona nasıl yardımcı olduğunu açıklamaya başlar. Bu sırada tilki tavuğu yakalamaya çalışır. 9. Tilki tavuğa her yaklaştığında uygulayıcı diğer grup üyelerine “Tavuk nasıl destek olmuş olabilir?” “Sizin anneniz/arkadaşınız (tavuk rolündeki kimse) ne yapmıştı?” diye sorular yöneterek grup sürecini yönetir. 10. Tilki tavuğu yakalarsa grup üyelerinden tavuk ve tilki rolüne girmemiş iki üye seçilerek süreç tekrardan başlar. 11. Uygulayıcı sosyal destek kaynaklarının önemine, bu kaynakların kimler olabileceklerine ve nasıl destek olabileceklerine dair vurgular yaparak ve benzerlikleri vurgulayarak oturumu sonlandırır.
<p>Kazanımın Değerlendirilmesi:</p>	<p>Öğrencilerin sosyal destek kaynaklarını söylemeleri</p>
<p>Ödevler:</p>	<p>Çocukların sosyal destek kaynaklarını aileleri ile paylaşımları istenebilir.</p>

Uygulayıcıya Not:	<p>Bazı öğrenciler sosyal desteklerini ifade etmekte zorlanabilir. Bu konuda bilgi vermeyen ya da zorlanan öğrencilerle bireysel çalışılabilir ve ailesi ile de iletişim kurulabilir.</p> <p>Uygulayıcı sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bularak özetlemeler yapmalıdır. Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	-

MODÜL 5 - SOSYAL BECERİLERİ YENİDEN YAPILANDIRMAK

Oturum 6: Sosyal Becerileri Geliştirme

Etkinliğin Adı:	Çember Oyunu
Amacı:	Göç eden çocuğa bir sohbeti başlatma, sürdürme ve bitirme becerisi kazandırmak Göç eden çocuğun farklı kültürden olan arkadaşlarına teşekkür etme ve onlardan özür dilemelerine yardımcı olmak Göç eden çocuğun kişilerarası ilişkilerinde sergileyeceği davranışların sonuçlarını öngörebilmelerine rehberlik etmek
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Düdük Müzik için elektronik cihaz (telefon, bilgisayar vd.) Hoparlör
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı materyal bölümünde yer alan malzemeleri oturum öncesinde hazır hale getirir.
Süreç (Uygulama Basamakları):	<ol style="list-style-type: none"> 1. “Bugün sizlerle arkadaşlarınızla, ailenizle kısacası çevrenizdeki herkesle iletişim kurarken kullandığınız becerilerle ilgili bir etkinlik yapacağız. Teşekkür etme, etkin dinleme, özür dileme gibi sosyal beceri adını verdiğimiz becerileri birlikte öğreneceğiz ve uygulayacağız. Bu beceriler bizim arkadaşlık kurmamıza, mutlu olduğumuz ilişkiler oluşturmamıza ve sorunlarımızı daha kolay çözmemize yardımcı olur.” diyerek etkinliğe başlar. 2. Uygulayıcı müziği açar ve grup üyelerinden dans ederek bir çember oluşturmalarını ister. 3. Çember oluştuktan sonra müziği kapatan uygulayıcı grup üyelerinden “İç Çember” ve “Dış Çember” olmak üzere iki grup oluşturur.

Süreç (Uygulama Basamakları):

4. İç ve Dış Çemberdeki grup üyelerinin farklı yönlerde (bir çember saat yönünde giderken diğer çemberdeki üyelerin saat yönünün tersine gider.) gitmesi istenir.
5. Uygulayıcı "DUR" diyene kadar çemberdeki üyeler dönmeye devam eder.
6. Uygulayıcı "DUR" dediğinde İç Çemberdeki grup üyesi karşısına denk gelen Dış Çemberdeki grup üyesiyle eşleşir.
7. Eşleşen gruplar daha rahat konuşabilmek için etkinliğin yapıldığı ortamın farklı köşelerine gidebilirler.
8. Her bir grup üyesi uygulayıcı "HAREKETE GEÇ" diyene kadar eşleştiği arkadaşıyla konuşmaya devam eder.
9. Uygulayıcı her bir grup üyesinden göç sonrası bir arkadaşıyla yaşadığı bir sorunu veya mutlu olduğu bir anıyı anlatmasını ister.
10. Eşleşmeler sırasında önce İç Çemberdeki grup üyesi 1 dakika boyunca anısını anlatır. Dış Çemberdeki eşleşen grup üyesi sadece dinler ve herhangi bir tepki vermez.
11. Uygulayıcı 1 dakika dolduktan sonra düdüğü çalar ve Dış Çemberdeki dinleyen grup üyesinden eşleştiği grup üyesinin anlattığını özetlemesini ister.
12. Uygulayıcı tekrar düdüğü çalarak dış çemberdeki grup üyesinin anısını anlatmasını ister. Tekrar düdüğü çaldığında bu kez İç Çemberdeki grup üyesi Dış Çemberdeki grup üyesinin anlattığını özetler.
13. Eşleşen gruplarda her grup üyesi söz aldıktan sonra uygulayıcı "HAREKETE GEÇ" komutunu vererek grup üyelerinin tekrar İç Çember ve Dış Çember düzenine gelmelerini sağlar.
14. Uygulayıcı İç Çember ve Dış Çemberi bir araya getirerek büyük bir çember elde eder.
15. Uygulayıcı çemberin ortasına geçer ve "Şimdi size bazı durumlar söyleyeceğim ve sizden bu durumlarda teşekkür etmeyi veya özür dilemeyi seçmenizi isteyeceğim" der.
 - "Arkadaşıma koşarken çarptığımda dönüp ondan"
 - "Arkadaşım bana silgisini ödünç verdiğinde ona"
 - "Arkadaşımın çantasını düşürdüğümde ondan"
 - "Arkadaşım yemeğini benimle paylaştığında ona"
 - "Arkadaşıma verdiğim sözü tutamadığımda ondan"
 - "Derse geç kaldığımda öğretmenimden"
 - "Öğretmenim güzel bir şey söylediğinde ona"
 - "Dersi dinlemediğimde öğretmenden"
 - "Öğretmen söz hakkı verdiğinde"
 - "Komşularımız bizleri yemeğe davet ettiğinde"
 - "Komşunun bahçesine izinsiz girdiğimde"
16. Uygulayıcı bugün öğrenilen sosyal becerilerin önemine vurgu yapar. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini aldıktan sonra etkinliği sonlandırır.

Kazanımın Değerlendirilmesi:	Katılımcılar ne zaman teşekkür etmesi veya özür dilemesi gerektiğini bilir. Katılımcılar sergilediği davranışların sonuçlarını tahmin eder.
Ödevler:	Öğrencilerin yeni öğrendiği becerileri evde sergilemeleri istenir.
Uygulayıcıya Not:	Uygulayıcı iç çember ve dış çemberdeki grup üyesi sayısını eşit dağıtmaya özen göstermelidir. İç ve dış çemberdeki grup üyesi sayısı eşit olmadığında uygulayıcı sürece dahil olabilirler. Düdük yerine alkış sesi çıkarmak veya "ŞİMDİ" gibi komutlar vermek yoluna da gidilebilir. Uygulayıcı teşekkür etme ve özür dileme örneklerini duruma ve katılımcılara göre değiştirebilir veya artırabilir.
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	-

MODÜL 6- KÜLTÜRE UYUM BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEK

Oturum 7: Kültürü Tanıma ve Kültüre Uyum Sağlama

Etkinliğin Adı:	Kültür Sekseği
Amacı:	Göç eden çocuğun içinde yaşadığı kültürün özelliklerini bilmelerine rehberlik etmek Göç eden çocuğa kendi kültürü ile yaşadığı kültür arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt etme becerisini kazandırmak Göç eden çocuğun akranlarını kültürel farklılıklarını kabul etmesine rehberlik etmek
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	12 Adet Mukavva Kâğıt 2 Adet Kartondan yapılmış küçük küp Katılımcı sayısı kadar A4 kâğıt Kuru boya
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı katılımcıların etkinlikte kullanacağı; kartondan yapılmış zarf ve mukavva kâğıtların üzerine yazılacak yazıları önceden hazırlamalıdır. Mukavva kâğıtların üzerinde soru ve sorular bulunmalıdır. İmkân dahilinde soruları destekleyecek resimler uygulayıcı tarafından çizilebilir ya da çıktısı alınıp yapıştırılabilir. Kâğıtların üzerinde yazılan sorular aşağıdadır; Yöresel yemekleriniz nelerdir? Milli marşınız nedir? Resmî günleriniz / Bayramlarınız nelerdir? Yöresel kıyafetleriniz nelerdir? Çocukken dinlediğiniz ninniler nelerdir? Halk oyunlarınız/danslarınız nelerdir? Bayrağınızın renkleri nelerdir? Tatlılarınız nelerdir? Gelenekleriniz nelerdir? Toplumunuzun özellikle dikkat ettiği kurallar/değerler nelerdir?

Süreç (Uygulama Basamakları):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uygulayıcı "Bugün sizlerle geldiğiniz yeri ve kültürü anlatabileceğiniz bir etkinlik yapacağız" der. Ardından katılımcıların küçük küpü atıp ilerleyebilecekleri sek sek şeklini kartonlar aracılığıyla zemine yerleştirir. 2. Her katılımcının küçük küpü en az bir kere atabileceği bir sıra düzenlenir. 3. Katılımcılar küçük küpü atar ve gelen sayı kadar sek sek platformunda ilerler. 4. Uygulayıcı küçük küpü atıp ilerleyen katılımcıya şu soruları sorabilir; Hangi kartonun üzerindesin? (kartondaki soru) bize anlatır mısın? 5. Katılımcı geldiği kartonun üzerinde yazan sorunun cevabını arkadaşlarına anlatırlar. 6. Bütün katılımcılar etkinliğe katıldıktan ve sorular cevaplandıktan sonra katılımcılardan yerlerine geçmesi istenir. 7. Katılımcılara birer tane A4 kâğıdı ve paylaşımlı kullanabilecekleri boya kalemleri dağıtılır. 8. Uygulayıcı "Kültürlerinizi tanıttığınız için teşekkür ederim. Her biriniz çok iyiydiniz. Hep birlikte yaşadığımız kültürlerin benzerliklerini ve farklılıklarını birlikte öğrendik. Şimdi size verdiğim kâğıtlara kendi kültürünüze ait anlattığınız şeyleri çizmenizi istiyorum" der. 9. Öğrencilerin tamamı etkinliği tamamladıktan sonra tamamlanan çizimler sınıfın duvarında oluşturulan "Kültür Panosu"na asılır. 10. Uygulayıcı katılımcıların yaptıkları eserleri tebrik eder ve "Bu etkinlikte farklı kültürleri birlikte tanıdık. İçinde bulunduğunuz kültürde en çok sevdiğiniz şeyler neler oldu?" sorusunu yöneltir. 11. Uygulayıcı katılımcıların her birinin söz hakkı almasını sağladıktan sonra katılımcılara teşekkür eder ve etkinliği sonlandırır.
Kazanımın Değerlendirilmesi:	<p>Öğrenciler yeniden yerleştikleri kültürü tanırlar. Kendi kültürleri ile farklı kültürlerin benzerlik ve farklılıklarını bilir.</p>
Ödevler:	<p>Öğrencilerden öğrendiklerini evde ailelerine anlatmaları istenebilir.</p>
Uygulayıcıya Not:	<p>Uygulayıcı etkinliğin materyal bölümünde yazan malzemeleri tedarik edememesi durumunda benzer özelliklere sahip materyaller kullanabilir. (Örneğin mukavva kâğıt bulamayan uygulayıcılar zemine tebeşirle kareler çizebilir.)</p> <p>Grubun özelliklerine göre bütün soruların sorulmasına gerek olmayabilir.</p> <p>Bazı öğrenciler kendi kültürlerini tanıtmakta zorlanabilir. Bu konuda uygulayıcı öğrencileri destekleyip, örnekler verebilir.</p> <p>Uygulayıcı sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bularak özetlemeler yapmalıdır. Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	-

MODÜL 7- BAŞ ETME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEK

Oturum 8: Baş Etme Becerilerini Fark Etme

Etkinliğin Adı:	Baskımı Güzelleştiriyorum
Amacı:	Göç eden çocukların göç sürecinde kullandıkları baş etme becerilerini fark etmelerine yardımcı olmak Göç eden çocukların işlevsel baş etme becerilerini daha sık kullanabilmeleri için cesaretlendirmek
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Ek-1 Renkler ve Anlamları Panosu İp Sulu boya Karton bardak (Sulu boyanın suyu için) Makas Kuru boya
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı Ek-1 de yer alan renkler ve anlamları panosunu çıktı alır ve etkinliğin yapılacağı yere asar. Katılımcı sayısına göre materyaller hazırlanır.
Süreç (Uygulama Basamakları):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uygulayıcı grup üyelerinin görebileceği yere Ek-1 de yer alan renkler ve anlamları panosunu asar. 2. Uygulayıcı zorlu yaşam olaylarında baş etme becerilerinin önemini anlatmak için etkinliğe ip baskı oyunuyla başlar. 3. Uygulayıcı aşağıdaki açıklamayı yaparak grup üyelerine şu yönergeyi verir: “Sizlerle bugün yaşadığımız zorlu olayların bizi nasıl etkilediğini ve bununla nasıl başa çıkabileceğimizi görebileceğimiz bir etkinlik yapacağız. Önünüzdeki ipi panodan seçtiğiniz renklerle parça parça boyayabilirsiniz. Burada seçtiğiniz renkler sizin için zorlu olayları ifade etmesi bizim için önemli” der.

	<p>4. Katılımcıların ipleri boyaması bittikten sonra, katılımcılardan dağıtılan A4 kâğıtların ortadan ikiye katlanması istenir.</p> <p>5. Katılımcılar boyadıkları ipin iki ucu kâğıdın altında kalacak şekilde ipi yerleştirir ve kâğıdı kapatıp ipi çekerler.</p> <p>6. İp baskı işlemi bittikten sonra uygulayıcı katılımcılara “Çocuklar şimdi sizlerden bu ip baskılara bakmanızı istiyorum. Kiminiz siyahla boyadınız kiminiz sarıyla boyadınız. Bu da hepinizin göçten farklı şekillerde etkilendiğinizi gösteriyor. Bunu daha önce sizlerle konuşmuştuk. Herkes başına gelen zorlu olayları farklı şekillerde yaşardı. Şimdi yine sizlerle yine bu şekilde farklılıklar yaşayabileceğiniz bir etkinlik yapacağız. Boyarken size duyguları anlatmıştım. Bu duyguyu hissettiğinizde neler yaptığınızı konuşacağız. Önünüzdeki ip baskıları önce ikiye katlayıp kesmenizi ardından bir tanesini resim kâğıdına yapıştırmanızı istiyorum. Hadi yapalım.”</p> <p>7. Uygulayıcı grup üyelerinin ip baskılarını kesmesini ve bir tanesini resim kâğıdına yapıştırmalarını bekler.</p> <p>8. Grup üyeleri yapıştırdıktan sonra uygulayıcı aşağıdaki yönergeyi vererek etkinliğin bir sonraki aşamasına geçer</p> <p>“Evet, herkes yapıştırdı. Şimdi ip baskılarınıza bakın. İp baskısındaki renk neyse bu rengin duygusunu hissettiğinizde ne yaptığınızı resmedin. Örneğin siyah kullandıysanız çok üzüldüğünüzde kendinizi nasıl mutlu etmeye çalıştıysanız onu çizin. Anneannenizle konuşmuş olabilirsiniz, oyun oynamış olabilirsiniz. Anneannenizi çizebilir veya oyuncaklarınızı çizebilirsiniz. Yanınızdaki kuru boyaları kullanarak yaptıklarınızı çizebilirsiniz.”</p> <p>9. Grup üyelerinin resimlerini bitirmesi beklenir.</p> <p>10. Uygulayıcı “Hepinizin çok güzel resimler yaptığınızı görüyorum. Burada çizdikleriniz zorlu olayları yaşarken hissettiğiniz duygularla ve bu duyguları yaşarken nasıl üstesinden geldiğinizi gösteriyor. Şimdi sizden çizdiklerinizi bizimle paylaşmanızı ve anlatmanızı istiyorum.”</p> <p>11. Uygulayıcı grup üyelerinin her birinin söz hakkı almasına ve resmini anlatmasına imkân tanır.</p> <p>12. Uygulayıcı grup üyelerinin baş etme becerilerini fark etmelerini sağladıktan sonra kullandıkları baş etme becerilerinin önemine vurgu yapar ve daha sık kullanabilmeleri için cesaretlendirdikten sonra etkinliği sonlandırır.</p>
<p>Kazanımın Değerlendirilmesi:</p>	<p>Öğrenciler göç deneyimi sırasında kullandıkları baş etme becerilerini fark ederler.</p>
<p>Ödevler:</p>	<p>Öğrencilerden yeni öğrendikleri baş etme becerilerini evde ailelerine anlatmaları istenir.</p> <p>Yeni öğrendikleri en az iki baş etme becerisini bir hafta boyunca kullanmaları istenir.</p>

Uygulayıcıya Not:	<p>Grup üyeleri çizdikleri resmi açıklamakta isteksiz olabilir. Bu gibi durumlarda üye için gerekli zamanı vermek ve katılımı için cesaretlendirmek gerekebilir.</p> <p>Önemli olan çocukların farklı farklı başa çıkma yolları olduğunu söylemelerini sağlamaktır. Özellikle olumsuz başa çıkma yolları ifade eden çocuklar ve aileleri ile bireysel çalışması gerekebilir.</p> <p>Uygulayıcı hikâyeye dair sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bularak özetlemeler yapmalıdır. Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	Ek-1 Renkler ve Anlamları Panosu

EK-1 RENKLER VE ANLAMLARI PANOSU

Sarı	Kendimi çok daha iyi hissediyorum. Göçü veya göç sürecinde olanları hatırladığımda derin bir üzüntü yaşamıyorum, korkmuyorum ve kaygılanmıyorum. Kaygılarım, korkularım neredeyse hiç yok. Geleceğime dair umudum var. Planlar yapıyorum ve planlarıma ulaşmak için elimden geleni yapıyorum.
Mavi	Ne hissettiğimi arkadaşlarımla, ailemle ve akrabalarımla paylaşabiliyorum. Göç sürecinde beni neyin korkuttuğunu ve nelere kızdığımı açıklayabiliyorum. Olanlar için kendimi zaman zaman suçluyorum. Suçluluk hissettiğimde neden bu duyguyu hissettiğimi biliyorum ve bunları etrafımdakilere anlatabiliyorum. Bazen geldiğim yeri düşündüğümde arkadaşlarımı özlüyorum. Arkadaşlarımla oynadığım anları hatırlayıp mutlu oluyorum. İstediğim zaman onlarla görüşebiliyorum.
Kırmızı	Geldiğim yerdeki komşularımı, arkadaşlarımı, öğretmenlerimi özlüyorum. O kadar özlüyorum ki ağlamaya başlıyorum. Sanki bu özlem hiç bitmeyecekmiş gibi geliyor. Bazen annemle babama çok kızıyorum. Neden göç ettiğimizi sürekli düşünüyorum. Öfkeleniyorum ve onları suçluyorum. Buradaki arkadaşlarım yanımda olduğunda çok mutlu oluyorum. Onlarla konuştuğumda geldiğim yerdeki sevdiğilerimi daha az özlüyorum.
Siyah	Göç etmek, yeni bir okula başlamak, yeni arkadaşlıklar kurmak istemiyorum. Göç etmenin nedenini de anlamıyorum. Hiç istemediğim bir yerdeyim veya bir yere gidiyorum. Ağlamak, kızmak ve bağırarak istiyorum. Öfkeliyim, kızgınım ve gelecekte çok korkuyorum. Sevdiklerimi kaybedeceğime inanıyorum.

MODÜL 7- BAŞ ETME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEK

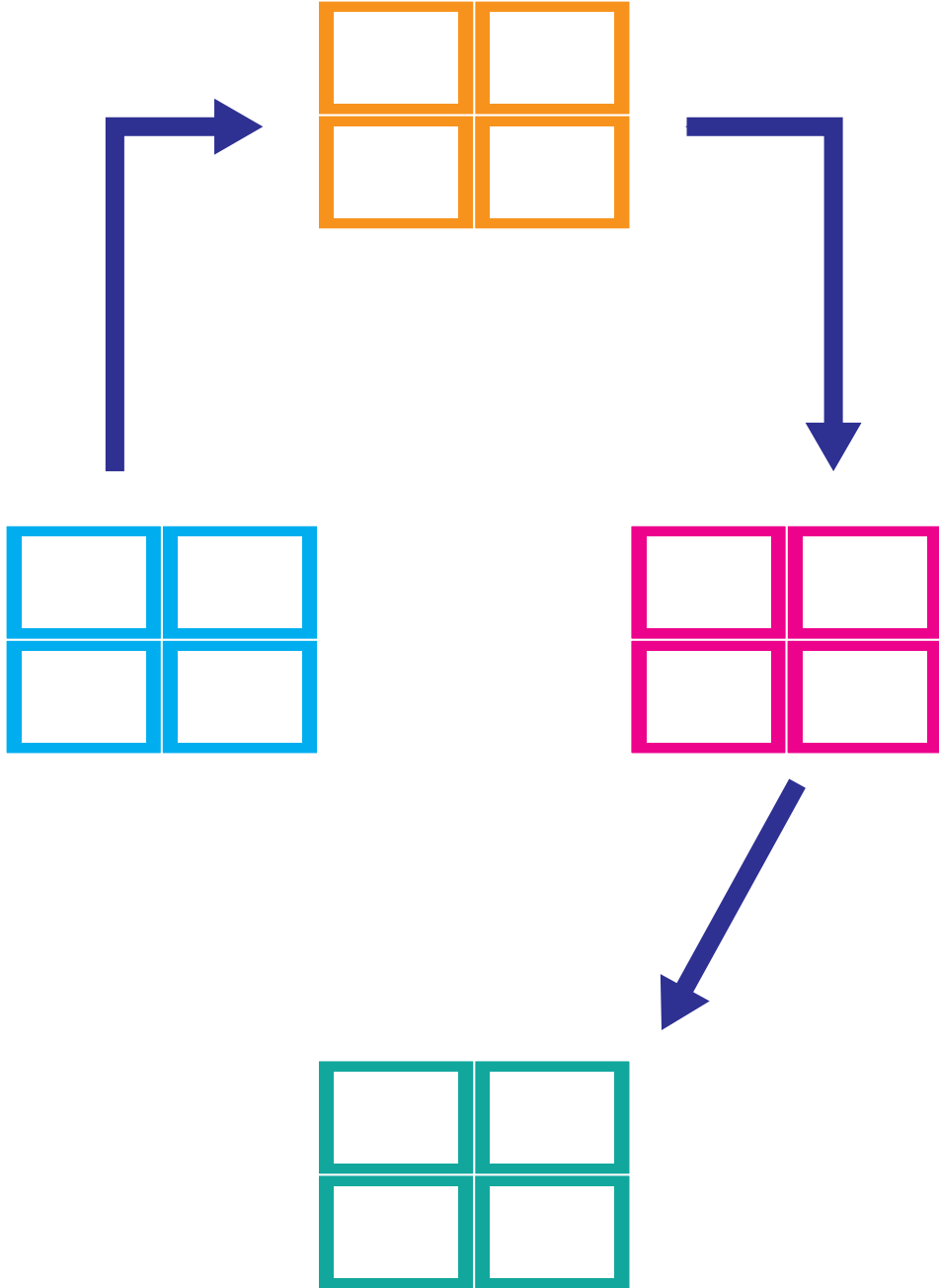
Oturum 9: Yeni Baş Etme Becerileri Kazanma

Etkinliğin Adı:	Baş Etme Parkurum
Amacı:	Göç eden çocukların yeni öğrendiği baş etme becerilerini deneme fırsatı sunmak Göç eden çocukların kullanmak istedikleri baş etme becerilerinin olası sonuçlarını öngörebilmelerine yardımcı olmak Göç eden çocukların tepkilerinin (bilişsel, duygusal, psikosomatik vb.) türüne uygun baş etme becerileri kazandırmak
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Ek- 1 Parkur Şeması 4 Adet Büyük Karton Kâğıt 18 Adet Küçük Karton Kâğıt
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Etkinlikte kullanılacak kartonların uygulayıcı tarafından hazırlanması gerekmektedir. Yeni baş etme becerileri: <ul style="list-style-type: none"> • Su içmek • Ara vermek • 10'a kadar saymak • Kendi kendine olumlu konuşmalar yapmak • Derin nefes almak • Yürüyüşe çıkmak • Fiziksel egzersiz yapmak • Stres topu sıkmak • Müzik dinlemek • Çizmek/resim yapmak • Yazmak • Güvendiğimiz ve tanıdığımız bir yetişkinle konuşmak • Sakin bir yerde düşünmek <p>Yeni baş etme becerileri öğrencilerin etkinlik içerisinde toplayıp yanlarına almalarından dolayı öğrenci sayısı kadar çoğaltılmalıdır.</p>

<p>Süreç (Uygulama Basamakları):</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uygulayıcı bir önceki oturumda öğrencilerin kullandıkları baş etme becerilerine vurgu yaparak başlar. “Çocuklar daha önce hepimizin zorlu yaşam olaylarından farklı şekillerde etkilendiğimizi ve bu sorunlarla baş etme yollarımızın farklılığı üzerine konuşmuştuk. Herkes başına gelen zorlu olaylarla farklı şekillerde başa çıkardı. Bugün sizinle zevkli bir etkinlik yaparak yeni baş etme yolları öğreneceğiz. Aynı zamanda bunları örneklerle kullanacağız” der ve Ek 1’deki şekli sınıf ortamına kurar. 2. “Gördüğünüz gibi yerde farklı renklerde kartonlar var. Bu kartonların içerisinde zorlu olaylarla karşılaştığımızda hissettiklerimiz yazıyor. Mavi kartonun içinde; üzgün, hasta, canı sıkın ve yorgun yazıyor. Sarı kartonun içinde; kıpır kıpır, hayal kırıklığına uğramış ve aşırı üzgün yer alıyor. Kırmızı kartonun içinde ise; kızgın, bağırarak ve vurmaya var. Ortada yer alan kâğıtlardaysa bu gibi durumlarda kullanabileceğimiz yeni baş etme becerileri var. Şimdi isterseniz oyun alanını gezebilirsiniz” der. 3. Öğrencilerin oyun alanını incelemesi beklenir. 4. Uygulayıcı katılımcı sayısına göre küçük gruplar oluşturur. 5. “Oyun mavi kartondan başlıyor ve yeşil kartonda sonlanıyor. Öncelikle mavi karton üzerinde yazanlardan hangisi size daha yakın geliyorsa onun üzerinde durmanız ve ortada bulunan kâğıtlardan bu durumun üstesinden gelmeniz için size yarayacağını düşündüğünüz beceri kâğıdını almanız gerekiyor. Sonrasında bunu nasıl kullanabileceğinizi söyleyeceksiniz. Örneğin; “Göç yaşarken üzgün hissettiğimde yazı yazmak bana iyi gelir.” diyerek sıradaki turuncu alana geçecek ve grup arkadaşınızın gelmesini bekleyeceksiniz. Grubunuzdaki bütün üyeler yeni baş etme yollarını seçip alanları tamamladıkça sıradaki alana geçecek ve en son pembe alanı tamamladıktan sonra yeşil alanda yer alan; sakin, öğrenmeye hazır, mutlu veya tamam kısmına gideceksiniz. Yeşil alanda kendinizi yakın hissettiğiniz yere geldiğinizde bu zamana kadar yerden topladığınız yeni becerileri tekrar okuyacak ve etkinliği tamamlayacaksınız” der. 6. Bütün gruplar tamamlandıktan sonra uygulayıcı katılımcıları tebrik eder ve yeni baş etme becerilerini kullanabilecekleri örnek olayları sorar. 7. Öğrenciler yeni öğrendikleri baş etme becerilerini kullanabilecekleri örnek olayları söylerler. 8. Yerden topladıkları beceri kâğıtları öğrencilere hediye edilir. 9. Son olarak öğrencilerin etkinliğe yönelik duygu ve düşüncelerinin alınmasının ardından etkinlik sonlandırılır.
<p>Kazanımın Değerlendirilmesi:</p>	<p>Katılımcılar yeni baş etme becerilerini öğrenir.</p>
<p>Ödevler:</p>	<p>Öğrencilerden yeni öğrendikleri baş etme becerilerini aileleriyle paylaşmaları istenir.</p>

Uygulayıcıya Not:	<p>Uygulayıcı etkinliğin materyal bölümünde yazan malzemeleri tedarik edememesi durumunda benzer özelliklere sahip materyaller kullanabilir. (Örneğin karton kâğıt bulamayan uygulayıcılar zemine tebeşirle kareler çizebilir.)</p> <p>Önemli olan çocukların farklı farklı başa çıkma yolları söylemelerini sağlamaktır. Özellikle olumsuz başa çıkma yolları ifade eden çocuklar ve aileleri ile bireysel çalışması gerekebilir.</p> <p>Uygulayıcı hikâyeye dair sorduğu sorulara cevap alırken tüm katılımcılara söz vermeye özen göstermelidir.</p> <p>Uygulayıcı gelişim dönemi gereği çocuklar cevap veremediğinde örnekler vermeye dikkat eder.</p> <p>Uygulayıcı katılımcılardan gelen cevaplar arasında benzerlikleri ve farklılıkları bularak özetlemeler yapmalıdır. Her bir soruya dair özetlemeler yapması gerekmektedir.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	<p>Ek -1 Parkur Şeması Ek-2 Başetme Becerileri Kâğıtları</p>

EK - 1 PARKUR ŞEMASI

EK -2 BAŞETME BECERİLERİ KÂĞITLARI

Su içmek	Kendi kendine olumlu konuşmalar yapmak	Fiziksel egzersiz yapmak	Çizmek/resim yapmak
Ara vermek	Derin nefes almak	Stres topu sıkmak	Yazmak
10'a kadar saymak	Yürüyüşe çıkmak	Müzik dinlemek	Güvendiğimiz ve tanıdığımız bir yetişkinle konuşmak
Sakin bir yerde düşünmek	Manevi olarak iyi gelecek şeyler yapmak		

MODÜL 8- YENİDEN BAĞ KURMA

Oturum 10: Yeniden Bağ Kurma

Etkinliğin Adı:	Maskemin İçi de Dışı da Benim!
Amacı:	Göç eden çocuğun güçlü ve zayıf yönlerini keşfetmesine destek olmak Göç eden çocuğun güçlü ve zayıf yönlerinden hangilerinin değiştirilebileceğine veya güçlendirilebileceğine yönelik algısını geliştirmek
Yöntem:	Soru-Cevap Tartışma
Sınıf Düzeyi:	İlkokul
Süre:	Bir ders saati
Materyal:	Renkli kalemler Renkli kartonlar İp Makas
Uygulayıcı İçin Ön Hazırlık:	Uygulayıcı bu oturumdan önce psiko eğitim programına katılan öğrencilerinde fark ettiği güçlü ve zayıf yönleri temsil edebilecek resimleri çıktı alabilir.
Süreç (Uygulama Basamakları):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uygulayıcı bu aşamada tahtaya iki ayrı sütun açarak hangi özelliklerin güçlü ve zayıf yönler olabileceğini yazar. 2. Uygulayıcı, göç sonrasında güçlü ve zayıf yönlerin fark edilmesinin kendini kabul sürecinde nasıl bir rol oynadığını açıklar. 3. Kendini kabul etmenin ve benlik saygısının yüksek olmasının göç sonrası uyumu nasıl arttıracığını anlatır. 4. Uygulayıcı yapacağı bu oturumda öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerini fark edebilecekleri bir oyun oynayacaklarını açıklar. 5. Uygulayıcı materyalleri öğrencilere paylaşır. Her bir öğrenciye en az iki farklı renkte karton verir.

Süreç (Uygulama Basamakları):

6. Uygulayıcı aşağıdaki yönergeyi adım adım anlatır:
“Şimdi önümüzdeki kartonlardan birini seçiyoruz. Kartonun üzerine hep birlikte bir oval çiziyoruz. Şimdi bu ovalin ortasına gelecek şekilde iki tane göz çiziyoruz. Hadi şimdi bunun bir de ağız olsun. Bir de ağız çizelim. Bu çizdiğimiz yerleri kesiyoruz şimdi. Kesmeyi tamamladıysak şimdi de maskemizin altında iki tane delik açıyoruz. Bu maskeyi bir kenara bırakıyoruz. Diğer maskeyi hazırlamaya başlıyoruz.”
7. Uygulayıcı öğrencilerle birlikte diğer maskeyi hazırlar.
8. Maskelerin altında açılan iki deliği birbiriyle bağlar. Bu şekilde iki farklı renkte içi ve dışı farklı olan bir maske hazırlanmış olur.
9. Uygulayıcı öğrencilerden maskenin iç tarafına öğrencilerin zayıf yönlerini temsil eden resimler, dış tarafına ise güçlü yönlerini temsil eden resimler çizmelerini ister.
10. Öğrenciler maskelerini süslerken, uygulayıcı da bu maskelere öğrencilerde fark ettiği özelliklerle ilgili bulduğu resimleri yapıştırır.
11. Uygulayıcı maskelerin süslenmesi sırasında öğrencileri güçlü yönlerini çizmesi için teşvik eder.
12. Maskeler tamamlandığında öğrencilerden maskelerinin dış tarafı görünecek şekilde maskelerini takmalarını ister.
13. Öğrenciler sırasıyla güçlü yönlerine dair paylaşımlarda bulunur.
14. Uygulayıcı paylaşımlar sırasında şu soruları sorar
“Bu güçlü yönü neden güçlü yön olarak düşündün?”
“Başka bir arkadaşın bu yönü söylemiş miydi?”
“Bu güçlü yönü nasıl veya nerede kazandın?”
“Bu güçlü yönünü nerede kullanabilirsin sence?”
15. Öğrencilerin güçlü yönleriyle ilgili paylaşımları bittikten sonra uygulayıcı ortak olan güçlü yönleri oturum başındaki tahtaya yazar. Ortaklıklara dikkat çeker.
16. Uygulayıcı bu kez öğrencilerden maskelerinin iç tarafı görünecek şekilde maskelerini takmalarını ister.
17. Öğrenciler sırasıyla zayıf yönlerine dair paylaşımlarda bulunur.
18. Uygulayıcı paylaşımlar sırasında şu soruları sorar
“Bu zayıf yönü neden zayıf olduğunu düşündün?”
“Başka bir arkadaşın bu yönü söylemiş miydi?”
“Bu zayıf yönü geliştirmek ister miydin? Neden?”
“Bu zayıf yönü nerede senin karşına engel olarak çıkıyor?”
19. Öğrencilerin zayıf yönleriyle ilgili paylaşımları bittikten sonra uygulayıcı ortak olan zayıf yönleri oturum başındaki tahtaya yazar. Ortaklıklara dikkat çeker.
20. Etkinlik aşağıdaki yönerge ile sonlandırılır.
“Bugün fark ettik ki bizim arkadaşlarımızın kısacası herkesin güçlü ve zayıf yönleri vardır. Bu özelliklerimizin farkında olmak bizi daha güçlü yapar. Eğer güçlü yönlerimizi nerede kullanabileceğimizi bilirsek veya zayıf yönlerimizi geliştirsek zorluklarla daha kolay başa çıkabiliriz. Önemli olan maskemizin içi de dışının da bizim olduğunu bilmek ve bunu kabul etmek. Bu maskeleri eve götürmenizi ve dış tarafı dışarda kalacak şekilde odanıza koymanızı istiyorum. Güçlü bir yönünüz aklınıza geldikçe maskenize çizebilirsiniz. Eve gittiğinizde aile üyelerinden birine güçlü yönünüzü ve buraya yerleşirken bu yönünüzü nasıl kullandığınızı sormanızı istiyorum. Gelecek hafta aile üyelerinizin bu yönünüzü göç sonrasındaki hayatını nasıl etkilemiş olduğunu tartışacağız.”

Kazanımın Değerlendirilmesi:	Öğrenciler maskenin iç ve dış taraflarına en az iki tane resim ya da figür çizmiş olmalıdır.
Ödevler:	Öğrencilerden aile üyelerinden birine güçlü yönünü sormaları istenir.
Uygulayıcıya Not:	<p>Göç sonrası yapılan bir etkinlik olduğu için göç sonrası uyumlarını kolaylaştıran güçlü yönlerin vurgulanmasına özen gösterilmelidir.</p> <p>Uygulayıcı maskedeki gözleri ve ağı kesmekte güçlük çeken öğrencilere yardım eder. Bu noktada uygulayıcı öğrencilerin motor becerilerine dikkat etmelidir.</p> <p>Etkinlik sırasında hafif, rahatlatıcı bir müzik kullanılabilir.</p> <p>Öğrencilerin güçlü yönlerine vurgu yapılması önemlilik arz etmektedir.</p> <p>Güçlü yönlerini bulamayan öğrencilerle birebir iletişim kurularak bulmasına yardımcı olunmalıdır.</p>
Etkinliği Geliştiren:	
Ek:	-

PSİKOEĞİTİM PROGRAMI GENEL DEĞERLENDİRME FORMU
(Bu form Uygulayıcı tarafından doldurulacaktır)

Okulun Adı	:
Uygulayıcının Adı Soyadı	:
Uygulayıcının Unvanı	:
Programın Uygulandığı Sınıf	:

Programa Katılan Öğrencilere İlişkin Bilgiler					
S.No	Oturumlar	Oturum Tarihi	Kız	Erkek	Toplam
1	1. Oturum				
2	2. Oturum				
3	3. Oturum				
4	4. Oturum				
5	5. Oturum				
6	6. Oturum				
7	7. Oturum				
8	8. Oturum				
9	9. Oturum				
10	10. Oturum				
11	11. Oturum				
12	12. Oturum				
TOPLAM					

Sayın uygulayıcı, aşağıda listelenmiş ifadeleri okuyun ve ifadelerde yer alan duruma ilişkin değerlendirmenizi ilgili sütuna (X) işareti koyarak belirtin.

	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Oturum yönergeleri öğrenciler için açık ve anlaşılırdı.			
Oturumda yer alan açıklamalar öğretmenler için yeterliydi.			
Oturum öğrenciler için ilgi çekiciydi.			
Oturum öğrencilerin yaşına ve gelişim düzeyine uygundu.			
Oturum süresi etkinliğin uygulanması için yeterliydi.			
Oturumun amaçlarına ulaştığını düşünüyorum.			

Zorlayıcı Yaşam Olayından İleri Düzeyde Etkilendiği Düşünülen Öğrenci Sayısı		
Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısı
.....

RPD Servisine Yönlendirilen Öğrenci Sayısı	:
*Rehberlik ve Araştırma Merkezine Yönlendirilen Öğrenci Sayısı	:
*Sağlık Kuruluşuna Yönlendirilen Öğrenci Sayısı	:

* Bu bölümleri psikolojik danışman/rehber öğretmen dolduracaktır.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2017). Göç ve göç Sonrası Türkiye’de mevcut durum. M.Baloğlu, E. Göv (Edt.) Geçici koruma statüsündeki bireylere yönelik rehberlik hizmetleri kılavuz kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2014a). Açıklamalı afet terimleri sözlüğü. Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2014b). Açıklamalı afet terimleri sözlüğü. Erişim Adresi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Baker, F., & Jones, C. (2006). The effects of music therapy services on classroom behaviors of newly arrived refugee students in Australia. *Emotional and Behavioral Difficulties*, 11, 249–260. doi:10.1080/1363275060102217
- Başak, C. (2011). Mülteciler, sığınmacılar ve yasa dışı göçmenler. Erişim adresi: https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/lcSite/mulkiyeteftis/basili_yayinlar/multeciler.pdf
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2019). İnsani kriz durumlarında mültecilerin eğitimi: okul çağındaki mülteci çocukların yarısından fazlası okula gidemiyor. Erişim Adresi: <https://www.unhcr.org/tr/22753-insani-kriz-durumlarinda-multecilerin-egitimi-okul-cagindaki-multeci-cocuklarin-yarisindan-fazlasi-okula-gidemiyor.html>
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2020). <https://www.unhcr.org/tr/>
- Bozan, İ. & Kaştan, Y. (2018). Göç yaşamış öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri: Bir durum değerlendirmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(10), 225-248.
- Bronstein, I., & Montgomery, P. (2011). Psychological distress in refugee children: A systematic review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14, 44–56. doi:10.1007/s10567-010-0081-0
- Ellis, B. H., MacDonald, H. Z., Klunk-Gillis, J., Lincoln, A., Strunin, L., & Cabral, H. J. (2010). Discrimination and mental health among Somali refugee adolescents: The role of acculturation and gender. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(4), 564.
- Ellis, H. B., Miller, A. B., Abdi, S., Barrett, C., Blood, E. A., & Betancourt, T. S. (2013). Multi-tier mental health program for refugee youth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 81, 129–140. doi:10.1037/a0029844
- Fazel, M. & Stein, A. (2002). The mental health of refugee children. *Archives of Disease in Childhood*, 87, 366–370. doi:10.1136/adc.87.5.366

- Hinton, D. E., Rivera, E. I., Hofmann, S. G., Barlow, D. H., & Otto, M. W. (2012). Adapting CBT for traumatized refugees and ethnic minority patients: Examples from culturally adapted CBT (CA-CBT). *Transcultural psychiatry*, 49(2), 340-365.
- Idemudia, E. S., Williams, J. K., & Wyatt, G. E. (2013). Migration challenges among Zimbabwean refugees before, during, and post arrival in South Africa. *Journal of Injury and Violence Research*, 5(1), 17-27.
- Ingleby, D. & Watters C. (2002). Refugee children at school: Good practices in mental health and social care. *Education and Health*, 20(3), 43-45.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2005). İltica ve Göç Mevzuatı. Erişim Adresi: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/iltica_goc_mevzuati.pdf
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021). Gecici Koruma – Güncel Veriler. Erişim Adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Illinois Childhood Trauma Coalition (2015). Supporting Immigrant and Refugee Children: A guide for parents and caregivers. Erişim adresi: https://static1.squarespace.com/static/58fa180af5e231a864374e1d/t/5ce8079d4785d316908500c7/1558710187430/ImmigrantRefugeeFamiliesGuide_SHORTversion_final.pdf
- Kalantari, M., Yule, W., Dyregrov, A., Neshatdoost, H., & Ahmadi, S. J. (2012). Efficacy of writing for recovery on traumatic grief symptoms of Afghani refugee bereaved adolescents: A randomized control trial. *OMEGA*, 65, 139-150. doi:10.2190/OM.65.2.d
- Kataoka, S. H., Vona, P., Acuna, A., Jaycox, L., Escudero, P., Rojas, C., ... ve Stein, B. D. (2018). Applying a trauma informed school systems approach: examples from school community-academic partnerships. *Ethnicity & Disease*, 28(2), s. 417-428. doi: 10.18865/ed.28.S2.417.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. G., Guzder, J., ... & Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. *Cmaj*, 183(12), E959-E967.
- Labys, C. A., Dreyer, C., & Burns, J. K. (2017). At zero and turning in circles: Refugee experiences and coping in Durban, South Africa. *Transcultural psychiatry*, 54(5-6), 696-714.
- Pearlman, M. Y., Schwalbe, K. D. A. ve Cloitre, M. (2010). Grief in childhood: Fundamentals of treatment in clinical practice. American Psychological Association.
- Quinlan, R., Schweitzer, R. D., Khawaja, N., & Griffin, J. (2016). Evaluation of a school-based creative arts therapy program for adolescents from refugee backgrounds. *The Arts in Psychotherapy*, 47, 72-78. doi:10.1016/j.aip.2015.09.006.

- Roizblatt, A., & Pilowsky, D. (1996). Forced migration and resettlement: Its impact on families and individuals. *Contemporary Family Therapy*, 18(4), 513-521.
- Rousseau, C., Benoit, M., Gauthier, M., Lacroix, L., Alain, N., Viger Rojas, M., ... Bourassa, D. (2007). Classroom drama therapy program for immigrant and refugee adolescents: A pilot study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12, 451-465. doi:10.1177/1359104507078477
- Rousseau, C., Measham, T., & Nadeau, L. (2012). Addressing trauma in collaborative mental health care for refugee children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 18, 121-136. doi:10.1177/1359104512444117
- Rowe, C., Watson-Ormond, R., English, L., Rubesin, H., Marshall, A., Linton, K. ve arkadaşları. (2016). Evaluating Art Therapy to heal the effects of trauma among refugee youth: The Burma Art Therapy Program evaluation. *Health Promotion Practice*, 18(1), 26-33.
- Roxas, K. (2010). Tales from the front line: Teachers' responses to Somali Bantu refugee students. *Urban Education*, 46(3), 513-548.
- Straiton, M. L., Reneflot, A., & Diaz, E. (2016). Socioeconomic status and primary health service use for mental health problems among immigrants with short and long lengths of stay. *International Journal of Migration, Health and Social Care*.
- Suárez-Orozco, C. (2000) Identities under siege: Immigration stress and social mirroring among the children of immigrants. In: Robben, A. C. G. M., Suárez-Orozco, M. (eds) *Cultures under siege: Collective violence and trauma*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, pp. 194-226.
- Sullivan, A. L. ve Simonson, G. R. (2016). A systematic review of school-based social-emotional interventions for refugee and war-traumatized youth. *Review of Educational Research*, 86(2), 503-530. doi:10.3102/0034654315609419
- Taylor, S., & Sidhu, R. K. (2012). Supporting refugee students in schools: What constitutes inclusive education?. *International Journal of Inclusive Education*, 16(1), 39-56.
- The National Child Traumatic Stress Network (2003). Review of Child and Adolescent Refugee Mental Health. Erişim adresi: nctsn.org/sites/default/files/resources//review_child_adolescent_refugee_mental_health.pdf
- The National Child Traumatic Stress Network (2018). Traumatic separation and refugee and immigrant children: Tips for current caregivers. Erişim adresi: https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/tip-sheet/traumatic_separation_refugee_immigrant_children_tips_current_caregivers.pdf

- Tyrer, R. A., & Fazel, M. (2014). School and community-based interventions for refugee and asylum-seeking children: A systematic review. *PLoS ONE*, 9(2), e89359. doi: 10.1371/journal.pone.0089359
- Uluocak, G. P. (2009). İç göç yaşamış ve yaşamamış çocukların okulda uyumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 35-44.
- Wilkinson, L. (2002). Factors influencing the academic success of refugee youth in Canada. *Journal of Youth Studies*, 5, 173-193. doi:10.1080/13676260220134430
- Wong, C.W.S. & Schweitzer, R.D. (2017). Individual, premigration and postsettlement factors, and academic achievement in adolescents from refugee backgrounds: A systematic review and model. *Transcultural Psychiatry*, 54(5-6), 756-782.
- Worden, J. W. (2018). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner*. Springer Publishing Company.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- Yankey, T., & Biswas, U. N. (2012). Life skills training as an effective intervention strategy to reduce stress among Tibetan refugee adolescents. *Journal of Refugee Studies*, 25, 514-536. doi:10.1093/jrs/fer056.

Bu kitap Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF'in finansal desteği ile Zorlayıcı Yaşam Olaylarında Psikoeğitim Projesi (ZOYOP) kapsamında hazırlanmıştır. Bu kitap Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir. Para ile satılmaz.

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

german
cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Edinimle
KFW

